

Odeljenje za osiguranje kvaliteta, standarde, procenu i licenciranje

Republika e Kosovës
Republika Kosova - Republic of Kosovo

Qeveria – Vlada - Government

Ministria e Arsimit dhe Shkencës
Ministarstva za Obrazovanje i Nauku
Ministry of Education and Science

**OKVIR ZA VREDNOVANJE
UČENIKA PREDUNIVERZITETSKOG
OBRAZOVANJA NA KOSOVU**

Priština 2020

Odeljenje za osiguranje kvaliteta, standarde, procenu i licenciranje

Republika e Kosovës
Republika Kosova – Republic of Kosovo
Qeveria – Vlada - Government
Ministria e Arsimit dhe Shkencës
Ministarstva za Obrazovanje i Nauku
Ministry of Education and Science

**OKVIR ZA VREDNOVANJE UČENIKA
PREDUNIVERZITETSKOG OBRAZOVANJA NA KOSOVU**

Priština 2020

Saradnici koji su učestvovali u izradi okvira za vrednovanje učenika preduniverzitetskog obrazovanja na Kosovu:

Radna grupa:

Fehmi Hysenaj, Agim Bërdynaj, Mustafë Kadriu, Fatmir Elezi, Nizafete Bardhi-Kutllovci, Mirlinda Dehari Zeka, Feime Llapashtica, Selim Mehmeti, Besim Avdimetaj, Nazmi Zogaj, Musa Nikçi, Fahrije Latifi Ratkoceri, Milazim Avdyli, Linda Ukimeraj

Urednički tim:

Mirlinda Dehari Zeka, Nizafete Bardhi-Kutllovci, Feime Llapashtica, Lulavere Behluli, Selim Mehmeti, Musa Nikçi

Hvala vam na vašem doprinosu i podršci tokom ovog procesa:

KESIP projekat za Unapređenje Obrazovnog Sistema na Kosovu koji finansira Svetska Banka

Tvinning Kompanija CITO (Institut za obrazovna merenja, Nizozemska) sa stručnjakom Dr. Sanneke J. Schouvstra.

Jezički urednik:

Fazli Gajraku

TABELA SADRŽAJA

TABELA SADRŽAJA	3
LISTA SKRAĆENICA	6
1. IZVRŠNI PREGLED	7
2. UVOD	9
POGLAVLJE I - STRUKTURA PRED-UNIVERZITETSKOG OBRAZOVANJA I OKVIR KURIKULUMA	11
1.1. Glavne strukturne karakteristike školskog sistema Kosova	11
1.1.1. Struktura obrazovanja	11
1.1.2. Učešće i sveobuhvatnost	14
1.1.3. Kurikulum	16
1.2. Podela odgovornosti.....	17
1.2.1. Ministarstvo obrazovanja i nauke	17
1.2.2. Opštine	18
1.2.3. Obrazovane/školske institucije	19
1.3. Poslednje izmene i poslednje predložene izmene	19
1.4. Relevantni dokumenti	20
POGLAVLJE II	21
OKVIR VREDNOVANJA UČENIKA KOSOVA	21
2.1. Opšti pristup NOKVO-u	21
2.2. Spoljno vrednovanje učenika u kontekstu Kosova	23
2.3. Pristup vrednovanju učenika	25
2.4. Inicijative i primena Okvira vrednovanja	25
2.5. Relevantni dokumenti	26
POGLAVLJE III - VREDNOVANJE UČENIKA	27
3.1. Opšte karakteristike vrednovanja učenika	27
3.1.1. Pravni okvir za vrednovanje učenika	27
3.1.2. Ciljevi i principi vrednovanja učenika	28
3.1.3. Vrste vrednovanja	30
3.2. Postupci vrednovanja učenika.....	30
3.2.1. Unutrašnje vrednovanje	30
3.2.2. Kontinuirano vrednovanje tokom procesa učenja (formativno vrednovanje).....	32
3.2.3. Kontinuirano vrednovanje na kraju svake nastavne teme, tematske jedinice ili nastavnog perioda (sumativno vrednovanje)	32

3.2.4. Završno vrednovanje	33
3.2.5. Vrednovanje glavnog stepena	33
3.2.6. Uputstva Okvira za unutrašnje vrednovanje učenika	33
3.2.7. Spoljno vrednovanje	34
3.2.8. Ispiti za vrednovanje učenika	35
3.2.9. Izazovi	35
3.2.10. Smernice Okvira za spoljno vrednovanje učenika	36
3.3. Kapacitet vrednovanja učenika	36
3.3.1. Vrste ocenjivača	36
3.3.2. Izgradnja kapaciteta	37
3.4. Izveštavanje i korišćenje nalaza vrednovanja učenika	37
3.5. Buduća dešavanja u nacionalnom vrednovanju učenika.....	38
3.5.1. Vrednovanje učenika	38
3.5.2. Oblikovanje budućnosti	40
3.6. Relevantni dokumenti	41
POGLAVLJE IV–ASPEKTI VREDNOVANJA NASTAVNIKA U VEZI SA VREDNOVANJEM UČENIKA	42
4.1. Nastavnički kadar i vrednovanje njihovog učinka	42
4.2. Aspekti vrednovanja učinka nastavnika u odnosu na vrednovanje učenika	43
4.3. Uloga nastavnika u vrednovanju učenika	44
4.4. Izgradnja kapaciteta nastavnika za vrednovanje učenika.....	45
4.5. Upotreba rezultata vrednovanja učenika u radu sa nastavnicima	45
4.6. Relevantni dokumenti	47
POGLAVLJE V - ASPEKTI VREDNOVANJA ŠKOLE U VEZI SA VREDNOVANJEM UČENIKA.....	48
Vrednovanje učenika se realizuje u školi i igra određenu ulogu za vrednovanje škole. Stoga je u ovom poglavlju dat kratak opis sistema vrednovanja rada škole, aspekti vrednovanja rada škole u odnosu na vrednovanje učenika, uloge škole u vrednovanju učenika i u osiguravanju kvaliteta vrednovanja učenika i predviđanja za uloga vrednovanja učenika za vrednovanje škole.	48
5.1. Sistem vrednovanja rada obrazovne ustanove/škole.....	48
5.2. Aspekti vrednovanja rada škole u odnosu na vrednovanje učenika.....	48
5.3. Uloga škole u vrednovanju učenika i u obezbeđivanju kvaliteta za vrednovanje učenika	49
5.4. Budući pravci – za uloge vrednovanja učenika u vrednovanju škole	50
5.4.1. Izgradnja kapaciteta za vrednovanje škole u odnosu na vrednovanje učenika	51
5.4.2. Korišćenje rezultata vrednovanja učenika za formativno vrednovanje rada škole	52
5.5. Relevantni dokumenti	53

POGLAVLJE VI - VREDNOVANJE SISTEMA I ULOGA VREDNOVANJA UČENIKA 54

6.1. Opšte karakteristike vrednovanja u pred-univerzitetskom obrazovanju	54
6.1.1. Pravni okvir	54
6.1.2. Uloga vrednovanja učenika u vrednovanju sistema	55
6.1.3. Baza podataka koja se odnosi na vrednovanje sistema	55
6.1.4. Mehanizmi i kompetencije za vrednovanje sistema	56
6.2. Aspekti vrednovanja sistema	57
6.3. Izgradnja kapaciteta za vrednovanje sistema	58
6.4. Postupci i instrumenti za vrednovanje sistema	58
6.5. Korišćenje rezultata vrednovanja za oblikovanje politika	59
6.6. Relevantni dokumenti	60

LISTA SKRAĆENICA

ASK	Agencija za statistiku Kosova
ODO	Opštinski Direktorijat za obrazovanje
OOKSPL	Odeljenje za osiguranje kvaliteta, standarde, procenu i licenciranje
ISCED	Međunarodni standardi za klasifikaciju obrazovanja usvojeni od strane UNESCO-a na Generalnoj konferenciji održanoj na 29. Sednici u novembru 1997. godine i sa kasnijim izmenama
PIK	Pedagoški Institut Kosova
SPOK	Strateški plan obrazovanja Kosova
OKK	Okvir kurikuluma Kosova
NOKVU	Nacionalni okvir Kosova za vrednovanje učenika
MON	Ministrstvo obrazovanja, nauke i tehnologije
OSER	Organizacija za saradnju i ekonomski razvoj
PISA	Program za međunarodno vrednovanje učenika

1. IZVRŠNI PREGLED

Okvir vrednovanja učenika pred-univerzitetskog obrazovanja Kosova ima za cilj da predstavi koherentan i sveobuhvatan opis načina na koji su unutrašnje, spoljno i međunarodno vrednovanje učenika na nivou Kosova organizovano i integrisano. Ova publikacija može poslužiti za sticanje znanja zasnovanog na ishodima učenja i učenju, kao i smernice za uputstva za vrednovanje učenika, pozivajući se uvek na kurikularne dokumente, primenjivo zakonodavstvo i trendove u vrednovanju učenika. Empiriski podaci u vezi sa rezultatima učenja i napretku učenika, predstavljeni u ovoj publikaciji, su izvor da reflektuju na jače i slabe tačke obrazovanja i pomognu u raznašnjavanju puta ka boljem učenju.

Proces izrade Okvira je počeo 2018. godine, kada je formirana i počela sa radom radna grupa sa predstavnicima svih zainteresovanih strana za proces vrednovanje učenika na Kosovu. Radnoj grupi za izradu ovog okvira je ponudila podršku Bratska kompanija CITO (Instituti za merenje obrazovanja iz Holandije), ugovorena od strane Projekta “Poboljšanje sistema obrazovanja na Kosovu (KESIP)” uz podršku Svetske Banke, a kojim je upravljao MON.

U **Poglavljju I** se u kratkim crtama predstavljaju osnovni podaci za strukture obrazovnog sistema na Kosovu, pošto vrednovanje učenika funkcioniše unutar obrazovnog sistema. U ovom poglavljju se opisuje struktura obrazovanja i daju se zvanični podaci o broju škola, broju nastavnika i broju učenika u našem obrazovnom sistemu. Takođe je dat sažetak za kurikulum – zasnovan na kompetencijama i podeli odgovornosti među nivoima, kao što su: Ministarstvo obrazovanja i nauke, opštine i pred-univerzitetske obrazovane institucije u Republici Kosovo. Poglavlje se zaključuje sa predstavljanjem poslednjih promena koje se odnose na strukturu pred-univerzitetskog obrazovanja i oblast reforme kurikuluma.

U **Poglavljju II** se predstavlja pristup Okviru vrednovanja učenika u okolnostima obrazovanja na Kosovu. Predstavljaju se glavni razvoji koji definišu ovaj okvir u oblasti pred-univerzitetskog obrazovanja i vrednovanja učenika na Kosovu. Pozivajući se na ovo poglavlje, Okvir pruža koherentan pregled karakteristika vrednovanja učenika, postupke vrednovanja učenika, kapacitete za vrednovanje učenika i upotrebu rezultata dobijenih vrednovanje učenika. Okvir će pružiti pomoć u procesu poboljšanja obrazovanja, predstavljajući proces i cilj vrednovanja učenika, kao i upotrebu rezultata vrednovanja. Poglavlje se završava pružanjem smernica za pristup vrednovanju učenika, ukazujući i na tok primene Okvira za vrednovanje učenika.

Vrednovanje učenika u pred-univerzitetskom obrazovanju Kosova se opisuje u **Poglavljju III**. Poglavlje počinje sa predstavljanjem opštih karakteristika za vrednovanja učenika. Nakon pružanja informacije o zakonodavnom okviru za vrednovanje učenika na Kosovu, opisuju se ciljevi i principi vrednovanja učenika i vrste vrednovanja. Predstavlja se i razlika između unutrašnjeg i spoljnog vrednovanja u obrazovnom sistemu Kosova. Opisuju se aktualne procedure za unutrašnje (neprekidno) vrednovanje tokom čitave školske godine, zatim – postupci za završno vrednovanje - na kraju školske godine, kao i vrednovanje glavnih stepena - na kraju svakog kurikularnog stepena. Nakon spoljnog vrednovanja, na kraju 5, 9 i 12 razreda, predstavljeni su i izazovni aspekti sa kojima se susreće proces vrednovanja na Kosovu. Pre nego što se predstavi izveštaj i upotreba rezultata vrednovanja, sadržaj teksta nas vodi ka znanju za različite ocenjivače i procedure za izgradnju i razvoj kapaciteta. Poglavlje se završava, predstavljajući posmatrački aspekt za buduće razvoje u oblasti vrednovanja. Znači, vrednovanje učenika, shodno tome, ide prema nekoj vrsti vrednovanja koje je zasnovano na kompetencijama i ka perspektivi razvijanja normi zasnovanim na dokazima. U ne tako

dalekoj budućnosti, pomak ka kombinovanom vrednovanju – vrednovanje sistema i formativno vrednovanje, može da bude od velike koristi za obrazovanje na Kosovu.

Nastavnici su glavni ocenjivači učenika u školskim institucijama, stoga treba da se vidi međusobna povezanost u sistemu vrednovanja učinka nastavnika na Kosovu preko vrednovanja učenika. **Poglavlje IV** ukratko pruža znanje za nastavno osoblje i procenu njihovog učinka, kao i aspekte procene učinka nastavnika u odnosu na vrednovanje učenika. U ovom poglavlju se, u kratkim crtama, govori o ulozi nastavnika u procesu vrednovanja učenika, izgradnji kapaciteta nastavnika za vrednovanje učenika i upotrebi rezultata vrednovanja učenika u nastavnom radu.

Vrednovanje učenika se razvija unutar škole i igra određenu ulogu u vrednovanju škole. Stoga, **Poglavlje V** ukratko opisuje sistem vrednovanja rada škole i aspekte vrednovanja škole - povezane sa vrednovanjem učenika. Učinak učenika je jedna od oblasti vrednovanja rada škole, pošto reflektuje uticaj škole u ispunjavanju svoje glavne misije. Takođe, govori se i o ulozi škole u vrednovanju učenika i obezbeđivanju kvaliteta u vrednovanju učenika. Poglavlje se završava predviđanjem nekih budućih pravaca, opravdavajući raspravu o ulozi koju ima vrednovanja učenika u vrednovanju škole.

Vrednovanje učenika igra važnu i posebnu ulogu u vrednovanju obrazovnog sistema u celosti. Iz tog razloga, u **Poglavlju VI** se naglašava uloga vrednovanja učenika u vrednovanju sistema. U ovom poglavlju, prvo se ogledaju opšte karakteristike vrednovanja sistem, kao i mehanizmi i kompetencije za vrednovanje sistema obrazovanja. Zatim, poglavlje se koncentriše na aspekte vrednovanja sistema, izgradnju kapaciteta za vrednovanje sistema, procedure i instrumente za vrednovanje sistema, inicijative i njihovu primenu. U ovom poglavlju se pominju rezultati nacionalnog vrednovanja učenika i posebna pažnja se posvećuje i rezultatima međunarodnog vrednovanja gde je Kosovo učestvovalo (PISA), kao i međunarodnim vrednovanjima gde se planira da Kosovo učestvuje u bliskoj budućnosti (TIMMS, PIRLS). Uporedne međunarodne studije uglavnom služe za informisanje nacionalnih sistema obrazovanja.

Poglavlje se zatvara sa orijentacionim pregledom za upotrebu rezultata vrednovanja i za kreiranje politika.

Na kraju svakog poglavlja, dati su odgovarajući dokumenti kao referenca na koje izvore se odnosi tekst, koji se postavljaju kao referentna tačka, kako bi se omogućilo više inter-referencijalno čitanje, koje bi potom dalo želju za daljim istraživanjem drugih tekstova i dokumenata od strane čitalaca koji žele više informacija i saznanja o ovoj oblasti.

2. UVOD

Ovaj dokument pruža koherentan rezime vrednovanja učenika pred-univerzitetskog obrazovanja na Kosovu. Glavni cilj vrednovanja učenika je da podrži i poboljša proces učenja učenika. Vrednovanje učenika osigurava informacije u vezi sa rezultatima učenja i procesom učenja, kao i kako može da se poboljša proces učenja i predavanja. Okvir vrednovanja učenika pred-univezitetskog obrazovanja ima za cilj da opiše i pruža uputstva i smernice na sveobuhvatan način o tome kako organizacija i integrisanje unutrašnje, spoljne i međunarodne procene učenika u pred-univezitetskom obrazovanju omogućava osnovana prosuđivanja u vezi sa nastavnim procesom i rezultatima učenika kao i mere za poboljšanje i napredovanje.

Vrednovanje učenika, kao što je opisano u ovom Okviru, je usko povezano sa rezultatima učenja, sposobnostima i kompetencijama koje se definišu u dokumentima kurikuluma. Kurikulum takođe opisuje opšte ciljeve, načela i vrste vrednovanja kako bi se stvorila veza i postojanost sistema vrednovanja učenika. Kurikulum i Okvir ohrabruje balansirano korišćenje različitih pristupa vrednovanja za nadgledanje i sistematsko vrednovanje učenika, stremeći ka vrednovanju zasnovanom na kompetencijama.

Rezultati vrednovanja učenika se koriste kako bi se dobile informisane odluke u vezi sa svakim učenikom, ali može igrati i ulogu u vrednovanju i nadgledanju obrazovanja u drugim nivoima, dakle vrednovanju škole, vrednovanju obrazovanih programa ili vrednovanju obrazovnog sistema u celosti. Informacije dobijene vrednovanjem i uspehom učenika mogu se koristiti za izgradnju kvaliteta, jednakost i efikasnost obrazovanja u školi. U okviru se opisuje uloga vrednovanja učenika u svakom nivou obrazovnog sistema, kao i procedure vrednovanja, kapaciteti za vrednovanje, izveštavanje i korišćenje nalaza. Korišćenjem rezultata vrednovanja učenika, delovanja školskog nivoa i sistema mogu se bolje orijentisati i usredsrediti na poboljšanje obrazovanja i odgovornosti.

Da bi se donele osnovane odluke, vrednovanja treba da budu dobrog kvaliteta. Sva vrednovanja treba da su pravična, transparentna, sigurna i validna. Dakle, kvalitet i validnost ispita su glavna zabrinutost Okvira. U Okviru se ocenjuju kriterijumi za kvalitet vrednovanja i poteškoće koje utiču na kvalitet vrednovanja, ali se isto tako formulišu realni ciljevi i realni vremenski rokovi za poboljšanje.

Okvir vrednovanja učenika pred-univezitetskog obrazovanja na Kosovu promovise korišćenje empiriskih podataka i pomaže u prenošenju donošenja odluka zasnovanoj na dokazima. Odlučivanje na osnovu dokaza zahteva više dokaza i informacija u vezi sa rezultatima i procesom učenja učenika. Štaviše, tendencija u obrazovanju na Kosovu prema većoj školskoj autonomiji povećava potrebu za nadgledanjem načina kako škole to rade. Empiriski podaci o rezultatima učenja učenika i njihovim uspesima pružaju mogućnost da se razmisli o slabim i jakim tačkama obrazovanja i pokazuju put za poboljšanje.

Pošto vrednovanje učenika funkcioniše i razvija se unutar školskog sistema, u **Poglavlju I** se ukratko opisuju glavne karakteristike školskog sistema. U **Poglavlju II** se opisuje kontekst i kosovski pristup prema Okviru vrednovanju učenika, budući da je glavni cilj vrednovanja poboljšanje učenja učenika; učenici i njihovo vrednovanje su u centru vrednovanja Okvira.

U **Poglavlju III** su opisane opšte karakteristike vrednovanja učenika, kao što su ciljevi i načela vrednovanja u pred-univezitetskom obrazovanju Kosova. Poglavlje opisuje različite vrste vrednovanja u pred-univezitetskom obrazovanju Kosova. Za svaku vrstu vrednovanja opisuje se period primene, ocenjivači, glavni ciljevi vrednovanja, a dokumentuju se i rezultati vrednovanja.

Vrednovanje učenika se sprovodi u školi i nastavnici su važni ocenjivači, stoga **Poglavlje IV** opisuje ulogu nastavnika u vrednovanju učenika i izgradnji njihovih kapaciteta za vrednovanje. **Poglavlje V** se fokusira na ulogu škole u vrednovanju učenika i obezbeđivanju kvaliteta vrednovanja učenika.

Vrednovanje učenika igra važnu i posebnu ulogu u vrednovanju obrazovnog sistema u celosti. Iz tog razloga, u **Poglavlju VI** vrednovanje sistema i uloga vrednovanja učenika se predstavlja sa posebnim naglaskom u učešću na međunarodnom vrednovanju učenika.

Ovaj dokument je prvi korak u procesu izgradnje kapaciteta za vrednovanje učenika i nadgledanje obrazovnih rezultata na Kosovu. Okvir vrednovanja će imati za cilj da se postigne saglasnost i zajednički konsenzus između zainteresovanih strana u vezi sa ciljevima, standardima i kriterijumima za vrednovanje učenja, sposobnosti i kompetencija učenika na Kosovu.

POGLAVLJE I - STRUKTURA PRED-UNIVERZITETSKOG OBRAZOVANJA I OKVIR KURIKULUMA

Vrednovanje učenika ima funkciju i svoj cilj zbog kojeg je stvoren i funkcioniše unutar obrazovanog sistema. U ovom poglavlju se daju osnovni podaci za obrazovni sistem, kao što su: struktura obrazovnog sistema, broj škola, vrste škola, broj dece/učenika, poslednje promene u kurikuli, kao i podela odgovornosti u obrazovanom sistemu. Okvir kurikuluma 2011. godine, revidiran i usvojen 2016. godine, je osnovni dokument za regulisanje pred-univezitetskog obrazovanja u Republici Kosovo. Ovaj dokument definiše osnovna načela pred-univezitetskog obrazovanja, glavne kompetencije koje treba da sprovedu i postignu svi učenici, oblasti kurikule, predmete, plan i metode vrednovanja.

1.1. Glavne strukturne karakteristike školskog sistema Kosova

1.1.1. Struktura obrazovanja

Obrazovni sistem Kosova se sastoji od predškolskog obrazovanja, osnovnog obrazovanja, srednje nižeg obrazovanja, srednjeg višeg obrazovanja i tercijalnog obrazovanja. Ovaj obrazovni sistem je u skladu sa Međunarodnim standardima za klasifikaciju obrazovanja (vidi Tabelu 0- 1).

Predškolsko obrazovanje (ISCED 0) uključuje decu uzrasta od nula do pet godina (0-5). Osnovno obrazovanje (ISCED1) traje pet godina i počinje od 1. i traje do 5. razreda (uzrast 6-10). Srednje niže obrazovanje (ISCED 2) traje četiri godine, odnosno od 6. do 9. razreda (uzrast 11-14). U srednjem višem obrazovanju (ISCED3), učenici mogu da pohađaju opšte srednje obrazovanje (gimnazija) ili stručno obrazovanje - za tri godine u razredu 10-12. Nakon okončanja srednjeg obrazovanja, učenici mogu da pohađaju tercijalno obrazovanje ili da se opredele za tržište rada.

Kroz tri formalna nivoa obrazovanja, učenici se pripremaju da uče tokom čitavog života i za tržište rada. Mogućnosti koje se pružaju učenicima za postizanje kvalifikacija na različitim nivoima pred-univezitetskog obrazovanja zasnovanog na Nacionalnom okviru kvalifikacija su predstavljene u Tabeli 0-1. U poređenju sa Okvirom kvalifikacija, Okvir kurikuluma se osvrće na četiri formalna nivoa obrazovanja i pet nivoa kvalifikacija.

Tabela 1. Formalni nivoi pred-univerzitetskog obrazovanja na Kosovu

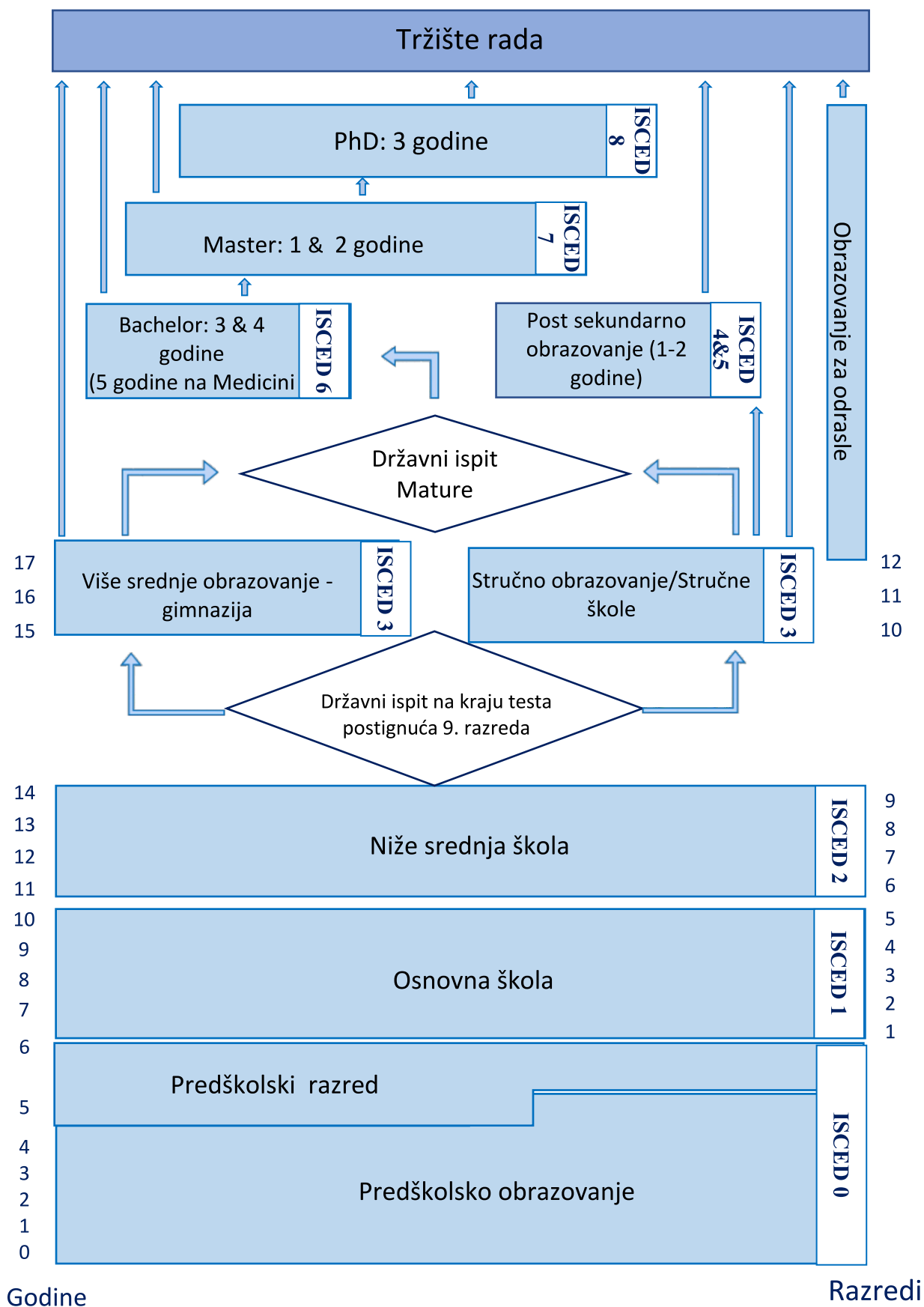
Nivoi prema ISCED ¹		Formalni nivoi pred-univerzitetskog obrazovanja na Kosovu ²	Uzrast
		Obrazovanje odraslih / doživotno učenje u velikom obimu (formalno i neformalno)	23/24+
ISCED 6		Postdiplomsko obrazovanje	23/24+
ISCED 5		Univerzitetsko obrazovanje	
ISCED 4	Nivo 5 prema Nacionalnom okviru kvalifikacija	Obrazovanje nakon srednje škole (ne-univerzitetsko)	18 +
ISCED 3	Nivo 4 Nacionalni okvir kvalifikacija	Srednje više obrazovanje Gimnazija (razredi X-XII) Stručne škole (razredi X-XII)	Matura 15-17
	Nivo 3 Nacionalni okvir kvalifikacija	Više srednje obrazovanje Stručne škole (razredi X-XI)	
ISCED 2		Srednje niže obrazovanje (razredi VI-IX) Pripremni razredi	11-14
ISCED 1		Osnovno obrazovanje (razredi I-V)	6-10
ISCED 0		Pripremni razredi	5-6
		Predškolsko obrazovanje	od rođenja-5

Na Kosovu osnovno i srednje niže obrazovanje je obavezno. Na kraju svakog obrazovnog nivoa MONI organizuje spoljno vrednovanje (Tabela 1). Nakon srednjeg nižeg obrazovanja, učenici mogu da idu u gimnaziju ili stručne škole. Nakon okončanja gimnazije, učenici pohađaju ispit mature. Na osnovu Zakona o ispitu državne mature (2016): (i) svi učenici/ kandidati gimnazija koji su uspešno završili poslednju godinu opremaju se diplomom i podležu ispitu državne mature; (ii) svi učenici/kandidati koji su uspešno položili završni ispit stručnog obrazovanja opremaju se diplomom. Učenici koji žele da se upišu na IVO, polažu ispit državne mature.

¹International Standard Classification of Education

²Tri poslednja delova nisu deo pred-univerzitetskog obrazovanja

OPŠTA STRUKTURA OBRAZOVNOG SISTEMA NA KOSOVU

Pred-univerzitetsko obrazovanje na Kosovu se odvija u javnim i privatnim institucijama. Deo sistema javnog obrazovanja na Kosovu su 43 predškolskih institucija, 942 osnovnih i srednjih nižih škola, 125 srednjih viših škola (Tabela 0-2). U okviru obrazovnog sistema na Kosovu uključeno je i šest resursnih centara.

U više srednjem obrazovanju, gimnazije se dele na sledeće smerove: prirodnu gimnaziju, socio-jezičku gimnaziju i specijalizovanu gimnaziju (umetničku, matematičku, jezičku, tehničku itd.) (OKK, str. 32). Stručne škole se dele prema sledećim profilima: poljoprivredni, ekonomski, medicinski, muzički, trgovinski, teološki, umetnički i centri kompetencije¹.

Tabela 3. Broj obrazovnih institucija, broj učenika i broj nastavnika u javnim obrazovnim institucijama na Kosovu u 2019/2020, uključeni iz pred-univerzitetskog novoa do nivoa srednjeg više obrazovanja

Opis	Obavezno obrazovanje	Staros		Broj javnih institucija	Nastavnici
		na grupu	Broj učenika		
Predškolsko obrazovanje (ISCED 0)	Ne	0-5	4164	44	553
Predškolsko obrazovanje (ISCED 1)	Da ²	5-6	21660	927	17426
Osnovno i niže srednje obrazovanje (ISCED 2)	Da	11-14	229338		
Srednje više obrazovanje (ISCED 3)	Ne	15-17/18	74427	123	5255
Ukupno			329589	1094	23234

1.1.2. Učešće i sveobuhvatnost

Učešće i sveobuhvatnost u kvalitetno obrazovanje odnosi se na pravo svakog deteta/učenika i mladih na jednak pristup i mogućnost za maksimalan razvoj svojih potencijala. Ta se očekivanja odražavaju na načelima Okvira kurikuluma pred-univerzitetskog obrazovanja. Prema Godišnjem statističkom izveštaju sa obrazovnim pokazateljima 2018/2019³, bruto stopa registracije (BSR) u osnovnom obrazovanju (razred 1-5) je 100.3 %; na srednjem nižem obrazovanju (razred 6-9) je 90.5 %; na osnovnom i nižem srednjem obrazovanju 95.7 %; na srednjem višem obrazovanju (razred 10-12) - 86.82%; dok deca van škole u obaveznom obrazovanju - 4.3%. U višem srednjem obrazovanju 53.2 % učenika je na stručnom obrazovanju godine 2019/20. Trenutno, u predškolskom, osnovnom i nižem srednjem obrazovanju 51,5% učenika su muškarci, a 48,5% učenika su ženska deca.

¹Ministarstvo obrazovanja, nauke i tehnologije & Agencija za statistiku Kosova (2016). Statistika obrazovanja na Kosovu 2015/2016.

²Primenjuje se prema prelaznim zakonskim odredbama, prema kojima se zahteva procena finansijskih troškova. Uključivanje dece u pripremni razred je visoko, međutim, još uvek ovaj razred nije obavezan iz gore pomenutih razloga.

³<https://masht.rks-gov.net/uploads/2019/12/raport-vjetor-statistikor-me-tregues-arsimore-2018-19.pdf>

U srednje višim školama, u gimnazijama 42,3% učenika su muškarci, a 57,7% su ženski učenici. U stručnim školama - 58,4% učenika su muškarci i 41,6% su ženski učenici. Učešće dece sa posebnim potrebama u obaveznom obrazovanju i dalje je malo. Takođe, uključenost romskih, aškalijskih i egipatskih učenika u predškolsko, osnovno i srednje više obrazovanje je niska. Broj učenika koji napuštaju školu nije nadgledan i prijavljen, tako da su podaci o napuštanju škola netačni.

Tabela 4. Podaci za učenike Aškalijske, Roma i Egipćana u školskoj godini 2019/20

Nivo	Aškali			Romi			Egipćani			Ukupno		
	M	Ž	U	M	Ž	U	M	Ž	U	M	Ž	U
Predškolsko obrazovanje (uzrast 0-<6)	100	85	185	64	53	117	35	32	67	199	170	369
Osnovno/srednje niže obrazovanje	1905	1771	3676	543	543	1086	549	499	1048	2997	2813	5810
Srednje više obrazovanje	146	114	260	113	69	182	79	58	137	338	241	579
Ukupno	2151	1970	4121	720	665	1385	663	589	1252	3534	3224	6758

Tabela 5. Učenici javnog i privatnog obrazovanja po nivoima, u akademskoj godini 2019/20

Učenici javnog i privatnog obrazovanja po nivoima, u akademskoj godini 2019/20									
Nivo	Javni			Privatni			Ukupno		
	Muški	Ženski	Ukupno	Muški	Ženski	Ukupno	Muški	Ženski	Ukupno
Predškolsko obrazovanje [uzrast 0- <5]	2206	1958	4164	2718	2511	5229	4924	4469	9393
Predškolsko obrazovanje [uzrast 5- <6]	11244	10416	21660	1060	930	1990	12304	11346	23650
Osnovno obrazovanje /srednji niže obrazovanje	118085	111253	229338	2894	2358	5252	120979	113611	234590
Srednje više obrazovanje	37852	36575	74427	1895	1585	3480	39747	38160	77907
Ukupno	169387	160202	329589	8567	7384	15951	177954	167586	345540

Po statističkim izveštajima na godišnjem nivou koje objavljuje SUIO, pad broja učenika varira iz godine u godinu. Taj pad predstavlja statistički trend koji je već zabeležen od strane Agencije za statistiku Kosova, i činjenica je koju Okvir za vrednovanje učenika predviđa da treba uzeti u obzir na nacionalnim i međunarodnim vrednovanjima.

1.1.3. Kurikulum

Kurikulum je osnovni dokument koji reguliše pred-univerzitetsko obrazovanje na Kosovu. Kurikulum je zasnovan na ovlašćenjima kako bi se pružila solidna osnova obrazovanja za doživotno učenje, radi povećanja kvaliteta obrazovanja i izgradnju društva znanja. Iz ovog osnovnog dokumenta izrađene su jezgro kurikule za tri formalna nivoa pred-univerzitetskog obrazovanja. Kurikulum ima za cilj povećanje autonomije i odgovornosti na nivou škole u smislu definisanja i širenja obrazovnih sadržaja.

Principi kurikuluma podržavaju njegov razvoj i primenu u kosovskom pred-univerzitetskom obrazovanju, uključujući: sveobuhvatnost, integrisano i koherentno učenje (koje omogućava autonomno i fleksibilno sprovođenje kurikuluma na nivou škole), odgovornosti (koje odražavaju stvaranje kulture za kontinuirano vrednovanje) i razvoj glavnih ovlašćenja.

Ključne odgovornosti definišu glavne rezultate učenja koje učenici trebaju postizati napredno i dosledno u čitavom pred-univerzitetskom obrazovnom sistemu. Odgovornosti se odnose na međusobno povezanu grupu znanja, veština i stavova i vrednosti koje su primenjive i prenosive. "Omogućuju učenicima da se suoče sa izazovima digitalne ere i tržištem rada zasnovanom na znanju u međuzavisnom svetu". (OKK, str. 16). Glavne odgovornosti u Okviru kurikuluma Kosova su (OKK, str. 16-22):

- Odgovornosti komunikacije i izražavanja
- Odgovornosti razmišljanja
- Odgovornosti učenja
- Odgovornosti za život, rad i zaštitu okoline
- Lične odgovornosti
- Građanske odgovornosti

Okvir kurikuluma ima šest glavnih stepena koji predstavljaju vremenske periode i zajedničke karakteristike u pogledu razvoja dece / učenika i potreba kurikuluma. (Tabela 0 -3). Unutar svakog nivoa pred-univerzitetskog obrazovanja razlikuju se dva glavna stepena (Tabela 0- 3). Fokus svakog stepena je opisan u Okviru kurikule (str. 30 - 32).

Tabela 5. Glavni stepeni kurikuluma

Standardna klasifikacija međunarodnog obrazovanja	Formalni nivoi pred-univerzitetskog obrazovanja	Glavni stepeni kurikuluma
KSNA 3	Srednje više obrazovanje Razred XII	Stepen 6: Konsolidacija i specijalizacija
	Srednje više obrazovanje Razred X-XI	Stepen 5: Opšti i osnovni profesionalni razvoj
KSNA 2	Srednje niže obrazovanje Razred VIII-IX	Stepen 4: Jačanje i orijentacija
	Srednji niže obrazovanje Razred VI-VII	Stepen 3: Dalji razvoj i orijentacija
KSNA 1	Osnovno obrazovanje Razred III-V	Stepen 2: Jačanje i razvoj
	Osnovno obrazovanje Razred I-II	Stepen 1
KSNA 0	Pripremni razredi	Osnovna sposobnost
	Predškolsko obrazovanje	Pripremni stepen Edukacija u ranom detinstvu

U svakom stepenu, sposobnosti se razvijaju preko sedam oblasti kurikuluma. Ove oblasti kurikuluma (koje sadrže jedan ili više predmeta) su baza za organizaciju procesa obrazovanja i određivanje nastavnih programa. Oblasti kurikuluma su:

1. Jezici i komunikacija;
2. Umetnost;
3. Matematika;
4. Prirodne nauke;
5. Društvo i okolina;
6. Fizička edukacija, sport i zdravlje;
7. Život i rad.

Očekivanja su opisana unutar svakog stepena kurikuluma (OKK, strana 33-37) i od učenika se očekuju rezultati koji se vrednuju. U dokumentima Jezgro kurikuluma¹ za svaki stepen kurikuluma su dati rezultati i glavne sposobnosti.

Okvir za vrednovanje učenika predviđa da se unutrašnje i spoljno vrednovanje učenika vrši na osnovu principa i ciljeva kurikuluma, a vrednovanja su zasnovana na sposobnostima. Za vrednovanje učenika treba da se uzme u obzir proces, razvoj i primena kurikule i specifičnosti učionica u kojoj se vrednuje. Takođe, Okvir vrednovanja predviđa i da, u vezi sa Poglavljem VI ovog dokumenta, u okviru vrednovanja, postoji i integrirano vrednovanje a ili posebna vrednovanja koje se fokusiraju na vrednovanje kurikuluma, u cilju njegovog efikasnosti i prikazivanja budućih pravaca.

1.2. Podela odgovornosti

Podela odgovornosti ključnih nosioca u pred-univerzitetskom obrazovanju na Kosovu je definisana Zakonom o obrazovanju u opštinama Republike Kosova (2008)² i Zakonomo pred-univerzitetskom obrazovanju u Republici Kosova (2011)³. Ova dva zakona opisuju dužnosti i nadležnosti Ministarstva obrazovanja, nauke i tehnologije, opština i obrazovnih ustanova.

1.2.1. Ministarstvo obrazovanja i nauke

Ministarstvo obrazovanja i nauke (MON) je glavna odgovorna institucija za pred-univerzitetski obrazovani sistem, za određivanje standarda i osiguravanje kvaliteta svih nivoa obrazovanog sistema. MON promovise jedan sveobuhvatan obrazovan i ne diskriminovan sistem sa mogućnostima učenja tokom celog života. MON je odgovoran za kreiranje politika i provođenje zakonodavstva, za razvoj obrazovanja, obuhvaćen sa visokim obrazovanjem, naukom i inovacijama na Kosovu. MON određuje rezultate raznih nivoa pred-univerzitetskog obrazovanja i nudi kvalifikacije za one koji sa uspehom završe pred-univerzitetske programe. MON je odgovoran za kreiranje Okvira kurikuluma Kosova i nastavnih programa. MON odobrava udžbenike, usvaja sredstva i druge nastavne materijale kako bi se osigurali standard i kvalitet materijala koji se koriste u obrazovnim ustanovama, usvaja programe

¹Core curriculum for early childhood development (birth - 5 years); Core Curriculum for pre-primary grade and primary education; Core curriculum for lower secondary education; Core Curriculum for lower secondary education (Core Curriculum for gymnasias' and Core Curriculum for vocational schools).

²Skupština Republike Kosovo, Zakon o obrazovanju u opštinama u Republici Kosovo, Zakon br. 03/L-068 (2008), Priština. Službeni list Republike Kosovo, http://www.kuvendikosoves.org/common/docs/ligjet/2008_03-L068_al.pdf

³Skupština Republike Kosovo, Zakon o pred-univerzitetskom obrazovanju u Republici Kosovo, Zakon br. 04/L-032. Službeni list Republike Kosovo / br. 17 / 16. septembra 2011. godine, Priština.

<https://gzk.rks-gov.net/ActDocumentDetail.aspx?ActID=2770>

stručnog razvoja i uključenosti nastavnika na obukama, koje se finansiraju iz budžeta Republike Kosovo. MON postavlja kriterijume i upravlja sistemom licenciranja i sertifikacije za sve nastavnike.

MON je odgovoran i za planiranje i upravljanje obrazovnim politikama, kao i za nadzor obrazovnog sistema, pri čemu je ključno donošenje odluka zasnovanih na podacima.

MON objavljuje redovne godišnje statističke izveštaje i periodične interne izveštaje.

MON je obavezan da poboljša kvalitet i efikasnost obrazovanja na svim nivoima i omogući lakši razvoj i poboljšanje kvaliteta obrazovnog sistema kroz mehanizme osiguranja kvaliteta kao što je Inspektorat obrazovanja.

MON utvrđuje rezultate različitih nivoa pred-univerzitetskog obrazovanja i osigurava kvalifikacije onima koji su uspešno završili pred-univerzitetske programe.

Inspektorat obrazovanja

Inspektorat obrazovanja je centralno izvršno telo, odgovorno za osiguranje kvaliteta, pod direktnim ovlašćenjem ministra MON-a i prema zakonu, obavlja sledeće funkcije:

- **Funkciju ocenjivača** – ocenjuje kvalitet usluge obrazovnih institucija.
- **Funkciju kontrolora** – kontroliše usklađenost aktivnosti obrazovnih institucija sa važećim zakonskim i podzakonskim aktima.
- **Savetničkom funkcijom** – savetuje direktore i zaposlene obrazovnih institucija.
- **Informativnu/izveštajnu funkciju** – Informiše ministra, ODO institucije obrazovanja o nalazima inspekcije i objavljuje ih godišnje.
- **Potporna funkcija** - promoviše uspešne prakse obrazovnih institucija i razvoj obrazovnih politika.

Dakle, uloga Inspektorata obrazovanja u oblasti vrednovanju učenika je povezana sa funkcijama koje inspektorat ima u okviru svojih dužnosti i odgovornosti.

1.2.2. Opštine

Odgovornosti i nadležnosti opština regulisane su Zakonom o lokalnoj samoupravi, br. 03/L-040 od 20. februara 2008. godine i Zakonom o obrazovanju u opštinama u Republici Kosovo 03/L-068 od 21. maja 2008. godine. Opštine su odgovorne za izgradnju i održavanje obrazovnih objekata i za pružanje zdravog okruženja učenicima i osoblju. Opštine prihvataju i registruju učenike. One prate i izveštavaju o napretku učenika - roditeljima i drugim organima. One nadgledaju i kontrolišu obrazovni proces u skladu sa smernicama MON-a. Opštine su takođe odgovorne za zapošljavanje nastavnika i drugog školskog osoblja u skladu sa zakonskim procedurama za zapošljavanje, izbor i zapošljavanje javnih službenika, odgovornih za izbor direktora i zapošljavanje nastavnika i drugog školskog osoblja. U skladu sa smernicama, principima i standardima MON-a, opštine bi trebale voditi računa o obuci prosvetnih radnika i ostalog stručnog osoblja. Opštine upravljaju i budžetom za obrazovne institucije koji uključuju plate, usluge i robu.

Podrška škola i nastavnika u sprovođenju kurikularne reforme, primena školske autonomije prema zakonskim odredbama su druge odgovornosti opština, koje organizuje i nadzire ODO.

U vrednovanju učenika, opštine imaju potpornu ulogu za škole - u vrednovanju za kurikularne stepene, podržavajuću ulogu - u organizovanju nacionalnih i međunarodnih vrednovanja i podržavajuću ulogu nastavnika - u izgradnji kapaciteta u oblasti vrednovanja učenika.

1.2.3. Obrazovane/školske institucije

Odgovornosti obrazovnih institucija, odnosno upravljačkih i stručnih tela obrazovnih/školskih institucija, uređuje L-032, 2011 i drugi pravni akti koji regulišu određene segmente funkcionisanja obrazovnih institucija. Direktor obrazovne institucije ima izvršnu odgovornost za celokupno upravljanje i administraciju institucija. Direktor je odgovoran za efikasno i delotvorno korišćenje informacionog sistema za upravljanje obrazovanjem i čuvanje dokumenata i evidencija kako to zahteva opština ili MON. Direktor ima i zadatak i odgovornost da upravlja nastavnim osobljem i sprovodi kurikulu u školi.

U vrednovanju učenika, škole igraju ključnu ulogu u procesu unutrašnjeg vrednovanja učenika kao što je definisano u relevantnim dokumentima koji regulišu vrednovanje učenika. Takođe, njihova uloga je da učestvuju u nacionalnim i međunarodnim vrednovanjima, u skladu sa procedurama i kriterijumima koje postavlja MON. Škole bi ubuduće trebale maksimizirati mere i radnje kako bi sprečile kopiranje učenika, ispunjujući prava učenika da dobiju kvalitetno obrazovanje, koje osigurava kvalitetno okruženje i nastavu.

1.3. Poslednje izmene i poslednje predložene izmene

Glavne promene u sistemu pred-univerzitetskog obrazovanja na Kosovu navedene su u obrazovnim politikama, koje su već deo strateških dokumenata, kao što su: Strateški plan obrazovanja 2017-2021¹ i Strategija za osiguranju kvaliteta 2016-2020².

Poslednje promene u strukturi pred-univerzitetskog obrazovanja i kurikularne reforme uključuju:

- promene u strukturama za osiguranje kvaliteta; MON, u nastojanju da osigura kvalitet u pred-univerzitetskom obrazovanju, imenovao je koordinate za kvalitet na školskom, opštinskom i centralnom nivou;
- promene u Inspektoratu obrazovanju - od nadzornih inspektorata do inspektorata za osiguranje kvaliteta;
- promene u organizaciji prvog stepena kurikuluma, gde pripremni razred, zajedno sa 1. i 2. razredom, čini prvi stepen;
- promene u vrednovanju učenika za kurikularni nivo; u Poglavlju III ovog Okvira pružaju se informacije o svrhama i razlozima ovog vrednovanja.

Neke od promena koje se izvode u nekim opštinama su sledeće:

- **Organizacija škola prema nivoima obrazovanja** – se vrši u opštinama Đakovica, Vučitrn, Štimlje, itd. U nekim gradskim školama, osnovno obrazovanje (razred 1-5) odvojeno je od nižeg srednjeg obrazovanja (razred 6-9). Cilj MON-a i opština je da se u opštinama i školama, gde se organizacija nastave može primeniti u skladu s nivoima obrazovanja – to uradi, jer se to smatra interesom dece. Smanjenje broja učenika u svim školama predstavlja izazov i istovremeno priliku za reorganizaciju rada škola prema nivoima;
- **Organizovanje celodnevnog nastave** – se sprovodi kao pilot program u nekim školama u opštinama Priština i Štimlje. Cilj MON-a je da proširi ovo organizovanje na nivou zemlje, koristeći jasnu strategiju za stvaranje uslova;

¹Za više, vidi: https://masht.rks-gov.net/uploads/2017/02/20161006-psak-2017-2021_1.pdf

²Za više, vidi: <https://masht.rks-gov.net/uploads/2016/12/qa-strategy-final-shqip.pdf>

- **Profilizacija nastavnika u osnovnom obrazovanju** – se sprovodi u opštini Gnjilane, gde se pilotira praksa u kojoj se nastavnici u učionicama škole profilizuju prema nastavnim predmetima: albanskom jeziku, matematici ili drugim predmetima. Takvu promenu planira da pilotira i opština Priština. Nakon proučavanja praksi ovih opština, očekuje se odlučivanje o daljim koracima.

Okvir za vrednovanje učenika u vezi sa Poglavljem VI ovog dokumenta, upućuje da se za promene koje započnu u sistemu, kao u gore opisanom delu, sprovode posebna vrednovanja kako bi se procenila učinkovitost ovih promena u učenju i napretku učenika i mogućnosti proširenja promena u okviru obrazovnog sistema.

1.4. Relevantni dokumenti

1. Zakon br. 02 /L-67 o izdavanju školskih udžbenika, nastavnih sredstava, školskih lektira i pedagoškoj dokumentaciji
2. Zakon br. 03 /L-040 o lokalnoj samoupravi (20. februara 2008. godine). Službeni list Republike Kosovo.
3. Zakon br. 03 /L-068 o obrazovanju u opštinama Republike Kosovo (21. maja 2008. godine). Službeni list Republike Kosovo.
4. Zakon br. 04 / L-032 o pred-univerzitetskom obrazovanju u Republici Kosovo (9. septembra 2011. godine). Službeni list Republike Kosovo.
5. Zakon br. 04 / L-037 o visokom obrazovanju u Republici Kosovo (9. septembra 2011. godine). Službeni list Republike Kosovo.
6. Ministarstvo obrazovanja i nauke, Republika Kosovo (2011 / revidiran 2016. godine). Okvir kurikuluma za pred-univerzitetsko obrazovanje u Republici Kosovo.
7. Ministarstvo obrazovanja i nauke, Republika Kosovo (2015). Izveštaj o vrednovanju - Strateški plan obrazovanja Kosova (SPOK) 2011-2016.
8. Ministarstvo obrazovanja i nauke, Republika Kosovo (2016). Strateški plan obrazovanja Kosova (SPOK) 2017-2021.
9. Ministarstvo obrazovanja i nauke, Republika Kosovo (2016). Administrativno uputstvo br. 16/2012 osnabdevanju učenika besplatnim knjigama, njihovoj upotrebi i održavanju.
10. Ministarstvo obrazovanja i nauke, Republika Kosovo (2016) Smernice za primenu kurikuluma 2016-2021. <https://masht.rks-gov.net/uploads/2017/03/udherrefyes-per-zbatimin-e-kk-2016-2021-final.pdf>
11. Ministarstvo obrazovanja i nauke (2016). Jezgro kurikuluma revidirano za (i) predškolsko i osnovno obrazovanje, (ii) niže srednje obrazovanje i (iii) više srednje obrazovanje. Priština. <http://masht.rks-gov.net/uploads/2017/02/kurrikula-berthame-1-finale-2.pdf>
12. Ministarstvo obrazovanja i nauke (2018). Godišnji statistički izveštaj sa obrazovnim pokazateljima 2017-2018. MON, Priština. https://masht.rks-gov.net/uploads/2018/12/raport-vjetor-statistikor-me-tregues-arsimore-2017-18_1.pdf

POGLAVLJE II

OKVIR VREDNOVANJA UČENIKA KOSOVA

2.1. Opšti pristup NOKVO-u

Vrednovanje je važan proces za dobijanje ključnih pokazatelja za poboljšanje kvaliteta obrazovanja i stvaranje funkcionalnog obrazovnog sistema. Na osnovu tog koncepta, Ministarstvo obrazovanja i nauke je razvilo politike za utvrđivanje kriterijuma za vrednovanje za sva tri nivoa pred-univerzitetskog obrazovanja; odredilo je i aktere koji ih čine odgovornim za razvoj i izvršenje procena obrazovanja putem instrumenata za vrednovanje koji pokazuju ispunjavanje kompetencija definiranih u Kurikuli pred-univerzitetskog obrazovanja.

Okvir kurikuluma (2011, revidiran 2016)¹ je osnova za Okvir vrednovanja učenika u pred-univerzitetskom obrazovanju Kosova. S druge strane, OSER je razvio uporedni okvir koji će pomoći zemljama da procene kako razviti koherentan okvir vrednovanja. Uputstva OSER-a (OSER, 2013)² su pomogla u oblikovanju ovog okvira. Konceptija OSER-a je opširnija od Okvira za vrednovanje učenika u pred-univerzitetskom obrazovanju na Kosovu. Uputstva OSER-a skoncentrisana su na sve sisteme vrednovanja, uključujući vrednovanje učenika, nastavnika, škola i sistema, dok se Okvir fokusira na vrednovanju učenika i ulogu vrednovanja učenika u vrednovanju nastavnika, škole i obrazovnog sistema, kao što je opisano u Poglavljima V, V i VI ovog dokumenta

Prema OSER -u (OSER, 2013), primećen je porast važnosti vrednovanja i njihova upotreba od strane učenika, u ovom slučaju i u kontekstu Kosova. Pokret ka odlučivanju, zahteva više dokaza i informacija o rezultatima učenika i učenju. Štaviše, trend obrazovanja na Kosovu – ka podršci za autonomijom u školama, povećava potrebu za nadgledanjem procesa rada škola. Trenutno, raste potražnja za efikasnošću, jednakošću i kvalitetom u obrazovanju na Kosovu.

Strateški plan obrazovanja na Kosovu, 2017-2021³, više pažnje posvećuje spoljnom vrednovanju učenika nego prethodni Strateški plan (PSAK 2011-2016). U Strateškom planu se navodi da su Ministarstvo obrazovanja i nauke i Departmani opštinskih obrazovanja sada stekli iskustvo u organizaciji različitih nacionalnih testova. Međutim, postoje neki izazovi koji su osnovni, a to su: verodostojnost nacionalnih rezultata testiranja, kvalitet državnih testova, kopiranje u školama i na ispitima, analiza nacionalnih rezultata testiranja, njihova upotreba za poboljšanje kvaliteta, učešća na međunarodnim testovima i upotreba rezultata za kreiranje obrazovne politike.

Glavni cilj Nacionalnog okvira za vrednovanje učenika je opisati način organizovanja vrednovanja učenika kako bi se omogućila zasnovana vrednovanja učenja učenika i usmeravali prema budućem obrazovanju, pozivajući se na kurikularne promene i ostale dokumente koji regulišu sistem vrednovanja učenika. Takođe, NOKVU opisuje kako se organizuje nacionalno i međunarodno spoljno vrednovanje, kako je povezano s drugim oblicima vrednovanja, da bi dao uputstva za buduće vrednovanje učenika, njegovu ulogu i svrhe korišćenja vrednovanja učenika.

¹Ministarstvo obrazovanja, nauke i tehnologije, Republika Kosovo (2011/ revidirano 2016). Okvir kurikuluma za pred-univerzitetsko obrazovanje u Republici Kosovo

²<https://www.oecd.org/education/school/oecdreviewonevaluationandassessmentframeworksforimprovingchooloutcomescountrybackgroundreports.htm>.

³Ministarstvo obrazovanja, nauke i tehnologije. (2015). Strategija za obezbeđivanje kvaliteta za pred-univerzitetsko obrazovanje na Kosovu 2016-2020. Priština. <http://masht.rks-gov.net/uploads/2016/12/qa-strategy-final-shqip.pdf>

Za svaki nivo obrazovnog sistema, opisana je uloga vrednovanja učenika u trenutnoj praksi vrednovanja, predstavljeni su postupci, kapaciteti, izveštavanje i upotreba rezultata.

Podaci za spoljne vrednovanje učenika trebaju se koristiti za poboljšanje kvaliteta obrazovanja, pa bi vrednovanje trebalo biti dobrog kvaliteta. Kvalitet vrednovanja i pitanje validnosti glavna su zabrinutost u Okviru. Kvalitet spoljnih vrednovanja učenika može se proceniti kroz sedam kriterijuma:¹

- Specifikacija cilja i upotrebe vrednovanja.
- Kvalitet materijala vrednovanja.
- Reprezentativnost vrednovanog sadržaja
- Pouzdanost vrednovanja
- Određivanje standarda i / ili normi i provođenje normi (uključujući jednakost)
- Informacije o administraciji i sigurnosti
- Nepriistrasnost vrednovanja

Više detalja u vezi sa kriterijumima za kvalitetno spoljno vrednovanje dato je u Poglavlju III ovog dokumenta.

Validnost vrednovanja se stvara tokom čitavog razvojnog procesa vrednovanja, ali može biti ugrožena zbog nedostataka u procedurama (u procesu vrednovanja), počev od administracije za vrednovanje pa do procesa vrednovanja učenika (Tabela 1). Pregled pretnji koje se javljaju u svakoj fazi identifikuje i pojašnjava potrebna poboljšanja u samoj proceni i u postupku vrednovanja.

Tabela 6. Potencijalni rizici za validnost tokom procesa vrednovanja (Crooks&Kane, 1996)²

Faza	Izazov
Administracija	Slaba motivacija
	Noćna mora vrednovanja
	Neadekvatni uslovi za vrednovanje, poput loših uslova okoline ili nedovoljnih uputstava
	Učenik ne može da komentariše odgovor, na primer - zbog invaliditeta, nejasnih uputstava ili loše osmišljenih odgovora.
Rezultati (bodovanje)	Bodovanje ne može da postigne važne performanse kvaliteta
	Nepotreban naglasak na određenim kriterijuma, oblicima ili stilovima odgovora.
	Nedostatak intra-evaluativne i među-evaluativne konzistentnosti
	Previše analitički rezultat (bodovanje)
Sakupljanje	Rezultat (bodovanje) previše sveobuhvatno
	Veoma raznoliki zbirni zadaci
Generalizacija	Neodgovarajuće vrednosti su date različitim aspektima performanse
	Izuzetno promenljivi uslovi vrednovanja
	Neslaganje kriterijuma bodovanja za različite zadatke

¹ Sanders, P., van Dijk, P., Eggen, T., den Otter, D. & Veldkamp, B. ().RCEC Beoordelingssysteem voor de kwaliteit van studietoetsen en examens [Evaluation system for the quality of tests and exams]. Consulted at <http://www.rcec.nl/beoordelingssysteem/>.

²Crooks, T. J., & Kane, M. T. (1996). Threats to the valid use of assessments, *Assessment in Education: Principles, Policy & Practice*, 3 (3).

	Vrlo malo domaćih zadataka
Ekstrapolacija	Veoma ograničeni uslovi vrednovanja
	Delovi ciljane oblasti nisu procenjeni ili se pridaje malo važnosti
Vrednovanje	Nedovoljno primanje informacija za vrednovanja i ograničenja
	Neadekvatno izgrađeno tumačenje
	Jednostrano tumačenje ili objašnjenje
Odluka	Neodgovarajući standardi
	Slabe pedagoške odluke
Uticaj	Nisu postignuti pozitivni uticaji
	Izlazi na videlo veliki negativni uticaj

Okvir vrednovanja vas upućuje da priprema, organizacija i upravljanje svakog spoljnog vrednovanja ima referentnu tačku, potencijalne rizike za validnost tokom procesa vrednovanja i da se preduzmu mere kako bi se obezbedio kvalitet i izvodljivost vrednovanja i njihovih rezultata.

2.2. Spoljno vrednovanje učenika u kontekstu Kosova

Kosovo je prošlo kroz tešku fazu razvoja obrazovanja tokom 90-ih godina sa paralelnim obrazovnim sistemom. Odmah nakon rata, Kosovo je nasledilo tešku ekonomsku i socijalnu situaciju koja se održavala na čitav obrazovni sistem, uključujući i proces vrednovanja učenika i obrazovni sistem. Institucije formirane pod nadzorom UNMIK-a počele su sa brzim razvojem. U okviru MON-a formirana je Jedinica za standarde i vrednovanje (kasnije OSKPL) uz podršku programa SB-A koja je izvršila pilotiranje spoljnog vrednovanje učenika četvrtog razreda (2002).

Po prvi put, u 2003 godini, organizovan je Test uspeha za kraj devetog razreda, odnosno kraj drugog nivoa pred-univerzitetskog obrazovanja, gde je određen cilj ovog vrednovanja i korišćenje rezultata (ovo vrednovanje je bilo orijentaciono). U narednih nekoliko godina, na kraju ovog vrednovanja, pripremljen je izveštaj koji je predstavljen službenicima Ministarstva Obrazovanja, nauke i tehnologije i Regionalnim kancelarijama obrazovanja¹.

U 2006. godini, po prvi put je organizovan Test mature koji su pohađali učenici gimnazija koji su završili ovaj nivo školovanja. Godinu dana kasnije, 2007. godine, Test mature je organizovan za sve učenike Kosova koji su završili srednje više obrazovanje, tj. učenike gimnazija i stručnih škola. Cilj ovog vrednovanja je bio diplomiranje i korišćenje rezultata za upis na univerzitet.

Danas su ova dva nivoa vrednovanja gotovo tradicionalna i imaju stabilnost, iako se stalno radi na poboljšanju sadržaja, forme i administracije testova. U 2008. godini se izrađuje, a u 2016. godini dopunjuje Zakon o testu za državnu maturu², i na osnovu ovog zakona izrađuju se pod-zakonski akti³ koji regulišu oblik organizovanja testa. U zakonu se određuje funkcija Saveta državne mature koji nadgleda čitav proces poslednjeg vrednovanja trećeg nivoa srednjeg višeg obrazovanja. Ovaj proces uključuje aktere sa univerziteta, pedagoškog fakulteta, opštinskih direkcija obrazovanja i direktore škola (gimnazije i stručne škole). Izvršena su istraživanja od strane Kancelarije za statistiku u MON-u⁴ o rezultatima nacionalnog vrednovanja (statistički podaci) za učenike 9. i 12. razreda, projekti podržani od strane UNICEF-a i GIZ-a.

¹<https://masht.rks-gov.net/divizioni-per-standarde-monitorim-dhe-vleresim>

²Ministarstvo obrazovanja, nauke i tehnologije (MONT), 2016 Zakon br. 05/L -018 o testu državne mature

³<https://masht.rks-gov.net/udhezimet-administrative>

⁴<https://masht.rks-gov.net/statistikat>

Nakon proglašenja nezavisnosti, Kosovo aplicira u OSER za Međunarodno vrednovanje podržano od strane međunarodnih organizacija, kao što je SB i GIZ. Tako je 2012. godine urađen pilot projekat za PISA vrednovanje i u 2015 godini se ostvaruje glavna faza PISA vrednovanja¹. U 2017. godini ostvaruje se pilot projekat i realizuje se PISA vrednovanje 2018². U 2018. godini vrši se pilot projekat, dok se 2019. godine realizuje vrednovanje TIMSS i počinju postupci za vrednovanje PIRLS 2021.

MON je ocenio poboljšanje uspeha učenika, kako u nacionalnom vrednovanju tako i na međunarodnom, dakle u tom smislu, imenovao sledeće Komisije za nadzor procesa vrednovanja:

Komisija za državnu maturu –To je poseban organ za donošenje odluka i nadzor čitavog procesa državne mature.

Komisija za međunarodno vrednovanje PISA i TIMSS – Privremeni organ koji pomaže u pružanju dokumenata, saveta i odnosa u poboljšanju kvaliteta u procesu učenja na osnovu Izveštaja PISA i TIMSS. Ova dva organa nadgledaju i ocenjuju spoljne procese vrednovanja i izveštavaju Ministru za organizaciju i finansiranje obrazovanja, kao i o toku primene promene u posebnim oblastima, fokusirajući se na teme koje zabrinjuju aktere obrazovanja i javnost.

Kao što je napred opisano, 2015. godine, Kosovo je po prvi put postalo deo međunarodnog vrednovanja PISA. Do tada, vrednovanja su zasnovana na ciljevima nastavnih programa i znanja, iako je bilo rasprava u vezi sa spoljnim vrednovanjima koje je organizovao MON o obliku i instrumentima vrednovanja, tako da su često pronađena opravdanja o rezultatima koji nisu bili dovoljno zadovoljavajući. Nakon vrednovanja PISA, čiji su rezultati bili šokantni za aktere obrazovnih institucija, ali i za kosovsko društvo uopšteno, došlo je do osveščivanja kako bi se aktivirale sve snage radi izmene segmenta u obrazovnom sistemu, kao što je proces implementacije predmetnih kurikula, izmene nastavnih tekstova, izrada programa za obuku nastavnika, kao i određivanje koordinatora kvaliteta u školama.

Nakon međunarodnog vrednovanja PISA i objavljivanja izveštaja koji je postavilo Kosovo na najnižu bazu uspeha, počele su brojne rasprave od strane različitih aktera obrazovanja od onih koji su nosioci, onih koji su pristalice obrazovanja, kao i onih koji su učesnici u obrazovnom sistemu. Svi su bili zabrinuti kako da se poboljša obrazovni sistem, radi povećanja kvaliteta u procesu nastave i učenja.

Poslednjih godina, ciljevi, svrhe i inicijative su usmerene ka poboljšanju kvaliteta i efikasnosti obrazovnog sistema, uključujući formiranje obrazovnih standarda, uporedivih sa drugim državama članicama EU i modernizaciju sadržaja nastavnih programa i metoda učenja. Cilja se poboljšanje organizacione fleksibilnosti i obrazovnih institucija, čime se povećava autonomija nastavnog osoblja i omogućava učenicima da biraju do 20% nastavnih planova i programa u skladu sa svojim interesima. MON podržava povećanje autonomije škola i nastavnika i dosledno nastoji da umanjiti političko uplitanje u profesionalne odluke u vezi sa obrazovanjem, ali inicijative i projekcije MON-a se i dalje dovode u pitanje, jer postojeće zakonodavstvo koje reguliše obrazovanje nije harmonizovano.

¹Ministarstvo obrazovanja, nauke i tehnologije. (2016). PISA – Izveštaj za uspeh učenika Kosova u PISA 2015. Divizija za vrednovanje, standarde i nadzor.

²Ministarstvo obrazovanja, nauke i tehnologije. (2018). PISA – Izveštaj za uspeh učenika Kosova u PISA 2018. Odeljenje za osiguranje kvaliteta, vrednovanje, standarde, nadzor i licenciranje

Došlo je do porasta potrebe za odgovornostima i promenom Zakona o inspektoratu obrazovanja¹ postalo je moguće da se škole izbliza nadgledaju i da se nalazi koji proizilaze iz izveštaja inspektorata iskoriste za poboljšanje u procesu nastave i administracije škole.

Svu svoju aktivnost, MON zasniva na zakonskim dokumentima, kao što je: Zakon o preduniverzitetskom obrazovanju², Zakon o državnoj maturi³, Administrativno uputstvo o vrednovanju učenika⁴.

2.3. Pristup vrednovanju učenika

Pristup zasnovan na kompetencijama za koji je određena nastavna zajednica na Kosovu podrazumeva da vrednovanje učenika treba da bude zasnovano na kompetencijama, pozivajući se na korake razvoja kurikule zasnovane na kompetencijama i prostiranju njegove primeni na nivou države. Na osnovu toga, unutrašnje i spoljne vrednovanje učenika će se usredsrediti na postizavanju rezultata učenja prema određivanju u kurikulumu dokumentima, sa posebnim fokusom na rezultate učenja za glavne nadležnosti.

U vezi sa vrednovanjem učenika i njihovim rezultatima u unutrašnjem vrednovanju, nacionalnom i međunarodnom vrednovanju, analiziraće se efikasnost preduzetih mera za unapređenje nivoa uspeha učenika.

Jedan važan aspekt je korišćenje vrednovanja uspeha učenika. Vrednovanje uspeha učenika se koristi za odluke i poboljšanja na individualnom nivou (učenik), ali može da igra i ulogu u odlukama na obrazovnom nivou za razvojno i strateško planiranje, za nadgledanje i planiranu sistematsku intervenciju koja za konačni cilj ima poboljšanje kvaliteta usluga za učenike. U tom smislu, spoljno/nacionalno i međunarodno vrednovanje učenika služiće sistemu kao osnova za pregled, poboljšanje i dopunu obrazovnih politika koje se povezuju sa aspektima nastave i učenja, razvoja u karijeri nastavnika i drugo što se povezuje sa podrškom učenjem učenika.

2.4. Inicijative i primena Okvira vrednovanja

Jedna od pitanja koja se odnose na primenu Okvira vrednovanja je aktivnost koja će se razviti uz Projekat bratimljenja sa Centrom vrednovanja CITO. Ovaj projekat ima za cilj izgradnju kapaciteta osoblja NOKVU-a, odnosno podizanje centra vrednovanja kao što predviđa Zakon o preduniverzitetskom obrazovanju (MON).

Institucije i akteri koji se bave razvojem i primenom obrazovnih politika zainteresovani su da okončaju objektivne i stabilne procene, stoga, kao prioritet, na prvom mestu je izrada standarda vrednovanja, standarda učinka za nivoe školovanja, kao i standardizovanih kriterijuma za oblike vrednovanja uspeha učenika i kreiranje standardizovanih kriterijuma za izveštavanje rezultata vrednovanja.

¹Zakon o inspektoratu obrazovanja (2018)
<https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=17744>

² Skupština Republike Kosovo. Zakon o pred-univerzitetskom obrazovanju u Republici Kosovo, Zakon br. 04/L-032. Službeni list Republike Kosovo / br. 17 / 16. septembra 2011. godine, Priština.

³Ministarstvo obrazovanja, nauke i tehnologije (MONT), 2016 Zakon br. 05/L -018 o ispitu državne mature

⁴Ministarstvo obrazovanja, nauke i tehnologije, Republika Kosovo (2016). Administrativno uputstvo (08/2016) o vrednovanju učenika prema Okviru kurikuluma pred-univerzitetskog obrazovanja Republike Kosovo.

Okvir vrednovanja će pomoći u vrednovanju učenika u osnovnim ustanovama, u srednje nižim i srednje višim ustanovama. Njima će pružiti činjenice o zasnovanim kriterijumima za izbor učenika za dalje školovanje, a pružiće im pregled o oblicima, kriterijumima i ciljevima vrednovanja, kao i način korišćenja rezultata koji proizilaze iz procena za praktično planiranje u cilju podizanja kvaliteta.

Političarima će pomoći u pregledu kurikula nastavnih tekstova, programa obuka i obrazovanih sistema u celosti kako bi postao što efikasniji i kvalitetniji.

2.5. Relevantni dokumenti

1. Ministarstvo obrazovanja i nauke, Republika Kosovo (2016). Strateški plan obrazovanja Kosova (PSAK) 2017-2021.
2. Skupština Republike Kosova, Zakon o pred-univerzitetskom obrazovanju u Republici Kosovo, Zakon br. 04/L-032 (2011). Službeni list Republike Kosovo
3. Ministarstvo obrazovanja i nauke, Republika Kosovo (2011/ revidiran 2016). Okvir kurikuluma za pred-univerzitetsko obrazovanje u Republici Kosovo.
4. Ministarstvo obrazovanja i nauke.(2016). Jezgro kurikuluma pregledano za (i) predškolsko i osnovno obrazovanje; (ii) niže srednje obrazovanje, i (iii) više srednje obrazovanje. Priština. <http://masht.rks-gov.net/uploads/2017/02/kurrikula-berthame-1-finale-2.pdf>
5. Ministarstvo obrazovanja i nauke, Republika Kosovo (2016). Administrativno uputstvo o (08/2016) vrednovanju učenika prema Okviru kurikule pred-univerzitetskog obrazovanja Republike Kosova.
6. Ministarstvo obrazovanja i nauke, Republika Kosovo (2016). Administrativno uputstvo br. 24/2016 za osiguravanje kvaliteta u pred-univerzitetskom obrazovanju.
7. Ministarstvo obrazovanja i nauke, Republika Kosovo (2016). Strategija obezbeđivanja kvaliteta za pred-univerzitetsko obrazovanje Kosova 2016-2020.
8. Ministarstvo obrazovanja i nauke, Republika Kosovo (2016). Izveštaji PISA 2015.
9. OSER (2013). Sinergije za što bolje učenje: Međunarodna perspektiva o vrednovanju Pariz: OSER.
10. Scheerens, J., Glas, C., & Thomas, S.M. (2003). Vrednovanje, procena i nadzor obrazovanja, sistematski pristup. Lisse: Söets & Zeitlinger.
11. Ministarstvo obrazovanja i nauke. (2018). Godišnji statistički izveštaj sa obrazovnim pokazateljem 2017-2018. MON, Priština. https://masht.rks-gov.net/uploads/2018/12/raport-vjetor-statistikor-me-tregues-arsimore-2017-18_1.pdf
12. Zakon br. 03 / L-068 o obrazovanju u opštinama Republike Kosova (21 maj 21, 2008). Službeni list Republike Kosova.

POGLAVLJE III - VREDNOVANJE UČENIKA

U ovom poglavlju se prvo daje rezime opštih karakteristika vrednovanja učenika, a zatim se navode budući pravci za vrednovanje učenika. Ovo struktuiranje sadržaja teksta se vrši kako bi se predstavila veza između dokumenata koji regulišu vrednovanje učenika i buduće pravce za vrednovanje učenika koje predviđa okvir.

3.1. Opšte karakteristike vrednovanja učenika

3.1.1. Pravni okvir za vrednovanje učenika

Sistem vrednovanja učenika na Kosovu se reguliše zakonom zasnovanim na dole navedenim relevantnim dokumentima: a) “Okvir kurikulume za pred-univerzitetsko obrazovanje Republike Kosova”, b) “Jezgro kurikulume za 3 (tri) nivoa pred-univerzitetsko obrazovanja” i c) “Administrativno uputstvo za vrednovanje učenika prema Kurikuli pred-univerzitetskog obrazovanja Republike Kosova”. Ovaj zakon važi za vrednovanje svih učenika, sve javne i privatne škole, kao i za institucije drugih obrazovnih nivoa na Kosovu i zasniva se na posebnim rezultatima učenja određenim u Okviru kurikulume, Jezgru kurikulume, nastavnim programima i planovima.

Okvir kurikulume 2016. godine opisuje ciljeve pred-univerzitetskog obrazovanje i glavne nadležnosti koje treba da postignu svi učenici nakon okončanja višeg srednjeg obrazovanja. Okvir kurikule isto tako opisuje opšte ciljeve, principe i vrste vrednovanja da bi obezbedio vezu i stabilnost sistema vrednovanja učenika. Opšti cilj vrednovanja učenika, kao što je propisano u Administrativnom uputstvu za vrednovanje učenika prema Kurikuli pred-univerzitetskog obrazovanja Republike Kosova, je sakupljanje informacija za podršku učenika u postizanju rezultata učenja, određivanje nivoa učinka, redovno izvršavanje progressa i orijentisanje za dalje obrazovanje.

Sistem vrednovanja učenika opisan u Okviru kurikuluma propisuje rezultate učenja koji treba da se vrednuju, vreme kada treba da se izvrši vrednovanje, opšte procedure i ko vrši vrednovanje za svaku vrstu vrednovanja i za svaki nivo obrazovanja. Vrednovanje učenika je zasnovano na određenim rezultatima učenja u vezi sa glavnim nadležnostima, nastavnim programima, nastavnim planovima i predmetima predmetnih oblasti u glavnim stepenima kurikule i nivoima obrazovanja u pred-univerzitetskom obrazovanju na Kosovu (Tabela 1). Preko sistema vrednovanja učenika dobijaju se stalne informacije o kvalitetu učenja učenika i predavanja, pozivajući se na kurikulu. Na osnovu ove informacije donose se odluke i planiraju radnje za podršku učenika u poboljšanju njihovih nadležnosti i poboljšanju nastavnog procesa i vrednovanja.

Tabela 7. Hijerarhija dokumenata kurikule, sistem rezultata učenja i vrsta vrednovanja

Hierarkija dokumenata kurikule	Sistem rezultata učenja	Vrsta vrednovanja
Okvir kurikuluma Kosova	Glavni rezultati učenja koji izražavaju potreban nivo postizanja glavnih nadležnosti za svaki nivo para-univerzitetskog obrazovanja.	Državno vrednovanje na kraju V razreda “Sertifikat” na kraju V razreda Državno vrednovanje na kraju IX razreda “Sertifikat” na kraju IX razreda Državno vrednovanje nakon okončanja više srednje škole “Sertifikat” državne mature
Jezgro kurikulum za glavne stepene kurikuluma 1-6	Rezultati učenja koji izražavaju potreban nivo postizanja glavnih nadležnosti nakon okončanja svakog glavnog kurikularnog stepena	Vrednovanje u školi “Sertifikat škole” “Stručna diploma”
	Rezultati učenja za svaku kurikularnu oblast tokom glavnog stepena kurikule	Konačno vrednovanje na nivou razreda. “Đačka knjižica” učenika "Svedočanstvo"
Predmetni nastavni program	Rezultati učenja prema predmetima za svaki razred	Konačno vrednovanje "Svedočanstvo" Formativno vrednovanje Sveobuhvatno vrednovanje “Dosije učenika”

Izvor: Okvir kurikuluma pred-univerzitetskog obrazovanja Republike Kosova

3.1.2. Ciljevi i principi vrednovanja učenika

Glavni cilj vrednovanja je da podrži i poboljša učenje učenika. Vrednovanje obezbeđuje stalne informacije o nivou učenja, kvalitetu predavanja i učenja i pruža povratne informacije za obrazovne ustanove i sve druge aktere (Jezgro kurikuluma).

Jezgro kurikuluma opisuje sledeće ciljeve vrednovanja:

- Podrška i poboljšanje učenja;
- Redovno izveštavanje individualnog napretka učenika;
- Uspešno dostignuće odgovornosti, kao što je propisano u Kurikulumu;
- Postavljanje i nadzor standarda uspeha za svaki obrazovni nivo;
- Upoređivanje, sertifikacija i orijentisanje učenika za dalje obrazovanje.

Osnovni principi vrednovanja

Ministarstvo obrazovanja i nauke je sprovelo Standarde vrednovanja i Etički kodeks vrednovanja učenika. Vrednovanje treba uvek da bude u skladu sa normama sledeća dva dokumenta, koji definišu:

- Vrednovanje treba uvek da se poziva na glavne nadležnosti i rezultate učenja prema kurikularnim oblastima, predmetnim oblastima, na nivou razreda, stepena i na nivou školovanja.
- Instrumenti vrednovanja treba uvek da se regulišu u zavisnosti predmeta vrednovanja.
- Oblik vrednovanja, vrsta, a posebno način na koji se izveštavaju rezultati, treba uvek da odražavaju cilj vrednovanja.
- Način izgradnje vrednovanja treba uvek da bude transparentan i pravičan.
- Vrednovanje treba uvek da se vrši sa najvišim etičkim standardima i odgovorno.

Vrednovanje je proces prikupljanja i diskusije informacija iz brojnih i različitih izvora kako bi se razvio dubok smisao onoga što učenici znaju, razumeju i mogu da stvore iz njihovih znanja kao rezultat njihovih obrazovnih iskustva.

Vrednovanje pre svega ima cilj da poboljša učenje i uspeh učenika i treba da obezbedi stalne i pune informacije o uspehu učenika. Vrednovanje treba da bude sastavni deo procesa predavanja i učenja i treba da se zasniva na različitim i brojnim metodama.¹ Vrednovanje treba da bude pravično, transparentno, validno i sigurno.

Prema Administrativnom uputstvu 8/2016, vrednovanje je PRAVIĆNO kada ne favorizuje učenike na osnovu porekla, pola ili njihovog ranijeg iskustva sa nastavnikom i/ili metodom predavanja. Vrednovanje treba da bude nepristrasno tokom primene vrednovanja uspeha učenika, tumačenja i korišćenja rezultata.

Vrednovanje je *transparentno* kada učenici znaju šta su i koji su ciljevi učenja, koji standardi se očekuju od njih da postignu i kako će se vrednovati njihov uspeh. Učenici i roditelji moraju da imaju pristup metodama vrednovanja koje će se koristiti i rezultatima njihovog korišćenja.

Vrednovanje se smatra *validno* ako proizvodi važne informacije za cilj i sadržaj vrednovanja i primenjuje se isto za sve učenike, i ne uključuje osudu za ponašanje, sposobnosti i veštine učenika, dakle, ne uključuje posebno vrednovanje za određene učenike.

Kvalitet (spoljnog) vrednovanja učenika može se vršiti na osnovu sedam kriterijuma ²

1. *Navođenje svrhe i korišćenja vrednovanja* – Ključna stvar ovde je da li je zaista postignut cilj testa i da li ima štetnih i namernih posledica;
2. *Kvalitet materijala vrednovanja* – Ključna stvar ovde je da li je sav materijal vrednovanja (priručnici, uputstva, modeli i oblici zahteva za prijavljivanje testa, itd.) imao traženi kvalitet. Zahtevi i procedure bodova (ključevi, šeme ocenjivanja), kao i okolnosti vrednovanja, treba da budu dobro propisani.

¹Administrativno uputstvo. Primena standarda vrednovanja.

²CITO, 2018. Početni izveštaj, Pristup integrisanog bratimljenja u projektu KESIP.

3. *Predstavljanje sadržaja vrednovanja* – Ključna stvar ovde je da je vrednovanje zaista merilo znanja, sposobnosti ili veština koje se žele meriti, a ne sposobnosti ili veštine koje se ne ciljaju;

4. *Pouzdanost vrednovanja* – Ključna stvar ovde je da li je tačnost merila vrednovanja dovoljno visoka za predviđeni cilj;
5. *Određivanje standarda i/ili normi i primena normi (uključujući jednakost)* - Ključna stvar ovde je da su norme (relativne norme ili standardi) za vrednovanje stvorene, koristeći (najbolje) dokazane i zdrave prakse. Treba postaviti postupke koji garantuju da se norme ne menjaju u vezi sa administracijom vrednovanja.
6. *Informacije o administraciji i sigurnosti* – Ključna pitanja su da li su modeli vrednovanja opisani na takav način da se u praksi vrednovanje može vršiti u standardizovanim uslovima i pod dovoljnim merama za sprečavanje prevara.
7. *Nepriistrasnost vrednovanja* – Ključno pitanje je da li je vrednovanje pravično za sve članove ciljane grupe. Na primer, da li je vrednovanje štampano u boji, da li je takvo da učenici koji ne razlikuju boje imaju istu verovatnoću da tačno odgovore na pitanje kao učenici koji imaju tu sposobnost?

Okvir upućuje da svi ovi kriterijumi budu osnov za proces vrednovanja učenika.

3.1.3. Vrste vrednovanja

Tokom pred-univerzitetskog obrazovanja, vrednuje se stalni napredak i nivo uspeha rezultata učenja, kao što je propisano u Okviru kurikuluma Kosova, Jezgru kurikuluma za glavne stepene kurikule i programima i nastavnima planovima predmeta. Proces vrednovanja zasnovan na Okviru kurikule Kosova je orijentisan na unutrašnjem i spoljnom vrednovanju. Unutrašnje vrednovanje ili vrednovanje na osnovu škole ima za cilj da podrži i ojača učenje i redovno izveštavanje o poboljšanju pojedinog učenika. Spoljne vrednovanje je, s druge strane, standarizovano vrednovanje za merilo nivoa uspeha rezultata učenja, savladavanje odgovornosti na kraju nivoa I, II i III pred-univerzitetskog obrazovanja. Od 2012. godine, Kosovo takođe učestvuje na međunarodnim vrednovanjima, gde na nacionalnom nivou, vrednuje odgovornosti i sposobnosti učenika (PISA/ 2015 – 2018 - 2021, TIMSS/2019, PIRLS/2022). Dakle, trenutno se mogu razlikovati tri vrste vrednovanja: unutrašnje vrednovanje, spoljne vrednovanje i međunarodno vrednovanje. Ove tri vrste vrednovanja se obrazlažu u sledećem delu.

3.2. Postupci vrednovanja učenika

3.2.1. Unutrašnje vrednovanje

Unutrašnje vrednovanja se vrši na nivou škole/razreda od strane nastavnika određenog predmeta i prema opisu postupaka i kriterijuma za svaku vrstu unutrašnjeg vrednovanja koji su regulisani u AU 8/2016. Fokus unutrašnjeg vrednovanja je da podrži učenje učenika radi savladavanja odgovornosti. To se postiže kombinovanjem formalnog vrednovanja (za učenje) sa sumativnim vrednovanjem (učenja).

Kroz formativno vrednovanje (za učenje), nastavnik/ocenjivač nadgleda napredak učenika tokom procesa učenja, prikuplja informacije o donošenju odluka kako bi pružio potrebnu podršku učenju učenika.

Preko sumativnog vrednovanja (učenja), nastavnik/ocenjivač utvrđuje uspeh učenika na kraju određenog zadatka, teme, poglavlja i perioda predavanja da bi dao ocene i potvrdio učenike za dalje učenje. Sumativno vrednovanje se takođe koristi da bi se odredila efikasnost učenja ili kurikulani program.

Vrste unutrašnjeg vrednovanja

Okvirni kurikulum određuje sledeće tri vrste unutrašnjeg vrednovanja:

- Stalno vrednovanje (formativno i sadržajno);
- Konačno vrednovanje;
- Vrednovanje glavnog stepena;

Okvir kurikuluma za svaki nivo obrazovanja je definisao period sprovođenja svake vrste vrednovanja, nosioca/odgovorno lice, glavne ciljeve i načine dokumentovanja/evidentiranja uspeha učenika. Ovi aspekti su opisani u sledećoj Tabeli.

Tabela 8. Unutrašnje vrednovanje, ciljevi vrednovanja i dokumentacija rezultata vrednovanja

Vrste vrednovanja i period ostvarivanja	Nosioci	Glavni ciljevi prema vrstama vrednovanja	Dokumentacija/evidentiranje rezultata vrednovanja
Stalno vrednovanje - Vršiti se tokom procesa učenja (<i>formativno vrednovanje</i>), - i - na kraju svake nastavne teme, tematske jedinice ili nastavnog perioda (<i>sumativno vrednovanje</i>)	Nastavnici relevantnih predmeta	Podrška učenja učenika; Informisanje i izveštavanje; Davanje ocene; Informisanje i izveštavanje; Planiranje za stalnu podršku učenju učenika.	Evidencija u radnoj svesci nastavnika. Evidentiranje u dnevniku razreda za ocene za određene periode školske godine i/ili u elektronskom dnevniku;
Završno vrednovanje Vršiti se na kraju nastavne/školske godine	Nastavnici relevantnih predmeta	Zaključivanje ocene na kraju školske godine. ¹ Informisanje i izveštavanje; Planiranje za podršku učenja učenika za narednu godinu.	Završne ocene se evidentiraju u dnevniku razreda, matičnu knjigu i/ili elektronskom dnevniku, kao i u potvrđi za razred
Vrednovanje za stepene Ostvaruje se na kraju svakog kurikularnog stepena, odnosno na kraju 2, 5, 7 i 11 razreda.	MON/NOKVU/ Profesionalni tim/Odbor nastavnika unutar kurikularnog stepena.	Provera nivoa uspeha rezultata učenja i savladavanje glavnih odgovornosti na nivou stepena i kurikularne oblasti; Planiranje podrške učenju u narednoj godini; Informisanje i izveštavanje za roditelje i obrazovne ustanove;	Opisano evidentiranje se vrši: - u posebnom izveštaju škole za svakog učenika i u razrednoj knjizi - u posebnim rubrikama za to vrednovanje. - u sažetim izveštajima profesionalnim sredstvima i savetima razreda.

Izvor: Okvir kurikuluma pred-univerzitetskog obrazovanja Republike Kosovo

¹Poslednji stepen nastavnog predmeta odražava nivo učinka učenika tokom jedne školske godine. Zaključna ocena se formira u skladu sa postupcima definisanim u Administrativnom uputstvu za vrednovanje učenika prema Novom kurikulumu.

3.2.2. Kontinuirano vrednovanje tokom procesa učenja (formativno vrednovanje)

Unutrašnje vrednovanje učenika se vrši preko kontinuiranog i završnog vrednovanja. Kontinuirano vrednovanje se vrši formativnim i sumativnim vrednovanjem.

Kontinuirano vrednovanje se vrši u funkciji nastave i učenja. Vrednovanje se odnosi na celinu sredstava, tehnika, metoda i praksi korišćenih od strane nastavnika radi testiranja, kontrolisanja, analiziranja i određivanja nivoa znanja, sposobnosti i učinka učenika.

Kako bi se vrednovala odgovornost učenika, važno je da nastavnici izaberu tehnike i instrumente vrednovanja koji omogućavaju učenicima da demonstriraju i prikažu znanje, sposobnosti i veštine, a ne samo faktično poznavanje. Na taj način, nastavnici daju informacije o kvalitetu nastave i učenja, poboljšanju učenika i razvoju odgovornosti.

Veoma je važno da nastavnici koriste različite instrumente vrednovanja u procesu učenja kako bi učenici napredovali i postigli pozitivne rezultate. Ovi instrumenti vrednovanja treba da budu različiti u zavisnosti od vrste učenja koje će se vrednovati i trebaju se popuniti na kontinuiranim i periodičnim osnovama.

Instrumenti vrednovanja koje nastavnici mogu da koriste u procesu vrednovanja uspeha učenika u kontinuiranom (formativnom) vrednovanju su angažovanje u razredu, domaći zadaci, usmeno izlaganje, individualni zadaci, testovi, kontrolni listovi, poster, debate, eseji, kvizovi, dosije, projekti, praktičan rad, rad u laboratoriji, kurikularni i među-nastavni projekti i nadzor nastavnika. Pri izboru ovih instrumenata vrednovanja, nastavnici treba da uzmu u obzir ekvilibar između znanja, shvatanja, veština, stavova, odgovornosti, koji su opisani u rezultatima učenja.

3.2.3. Kontinuirano vrednovanje na kraju svake nastavne teme, tematske jedinice ili nastavnog perioda (sumativno vrednovanje)

Sumativno vrednovanje se sprovodi u tri nastavna perioda tokom nastavne godine, gde se za svaki nastavni period vrednovanje vrši na osnovu rezultata učenja koji se postižu u određenom periodu sa različitim instrumentima izrađenim prema određenim kriterijumima vrednovanja.

Rezultati sumativnog vrednovanja se evidentiraju sa komentarima i ocenama za nivo uspeha rezultata učenja. Ocena sumativnog vrednovanja za određeni nastavni period se formira na osnovu dva sumativna vrednovanja V_{p1} i V_{p2} . Učenici nivoa I (pripremni razredi i razredi 1-5) vrednuju se samo sa V_{p1} , dok se učenici razreda II, III, IV, V i VI vrednuju sa V_{p1} i V_{p2} . Sumativno vrednovanje 1 (V_{p1}) se ostvaruje za nastavni period koji se realizuje preko različitih instrumenata (npr: domaći zadaci, angažovanje u razredu, kvizovi, debate, usmeno izlaganje, eseji, testovi, projekti, praktičan rad i dosije), dok se sumativno vrednovanje 2 (V_{p2}) ostvaruje preko instrumenta vrednovanja koji odgovara posebnostima nastavnog predmeta/oblasti za objektivno merilo uspeha učenika i treba da bude zasnovano na planu vrednovanja (iz profesionalnog aktiva), a koji treba da bude u skladu sa nivoom škole kako ne bi opteretio učenike.

Sumativna vrednovanja se obeležavaju sa brojčanom ocenom: 1 (nedovoljno, 0 -39%), 2 (dovoljno, 40-59%), 3 (dobro, 60 - 79%), 4 (vrlo dobro, 80-89%), 5 (odlično, 90-100%).

Završna ocena sumativnog vrednovanja jednog predmeta za određeni nastavni period/učenja se formira po V_{p1} (60%) i V_{p2} (40%) i obeležava se u ličnom dnevniku nastavnika i dnevniku razreda.

3.2.4. Završno vrednovanje

Završno vrednovanje nastavnog predmeta se ostvaruje na kraju svakog razreda i odražava nivo učinka učenika kao završno vrednovanje nastavne godine. Ovo vrednovanje se zasniva na posebnim rezultatima učenja određenim unutar planova i programa razreda. Završna (godišnja) ocena se formira sa aritmetičkim prosekom ocena u tri određena nastavna perioda: ocena (1) je prosek ocena (1.00-1.49), ocena (2) je prosek ocena (1.50-2.49), ocena (3) je prosek ocena (2.50-3.49), ocena (4) je prosek ocena (3.50-4.49), ocena (5) je prosek ocena (4.50-5.00).

3.2.5. Vrednovanje glavnog stepena

Vrednovanje stepena ima za cilj verifikaciju uspeha rezultata učenika na nivou karikularnog stepena određenih oblasti postizavanja glavnih odgovornosti u cilju organizovanja nastave ka kontinuiranom progresu postizanja navedenih odgovornosti. Vrednovanje za stepene se ostvaruje na nivou škole za oblast/predmet i uključuje završno vrednovanje stepena kurikule (na kraju I, II, III i V razreda), odnosno na kraju određenog razreda (2, 5, 7 i 11), dok vrednovanje glavnog stepena vrši profesionalna ekipa/odbor nastavnika koji su primenili kurikulu unutar karikularnog stepena. Rezultati vrednovanja za stepen koristi škola i ODO za poboljšanje i napredovanje praksi rada u organizovanju, planiranju, nadgledanju, mentorisanju i nadzoru rada koji se ostvaruje u školi. Ovi rezultati vrednovanja za stepene se izveštavaju MON-u zajedno sa drugim izveštajima o uspehu učenika. Vrednovanje za stepene se planira, priprema i ostvaruje u svim školama i u celoj državi u saradnji sa: MON-om, opštinama, školama i nastavnicima. Vrednovanje glavnog stepena na Kosovu se ostvaruje od 2017. godine preko Standardizovanog testa u vidu papira/olovke koji je izradio MON/OOKSPL i ovo vrednovanje se izvodi za sledeće predmete: albanski jezik, engleski jezik, matematiku i druge predmete. Vrednovanje stepena vrše nastavnici na osnovu kontrolnog lista rezultata učenja za stepen kurikule za predmetne oblasti i glavne odgovornosti (pripremljeno od strane profesionalnih školskih aktiva) i oni verifikuju uspehe učenika prema kriterijumima vrednovanja određenim u posebnim rubrikama za svaki nastavni rezultat.

Vrednovanje stepena u nastavnim predmetima koji nisu uključeni u Standardizovanom testu vrše profesionalna školska aktiva i Saveti razreda, zasnivajući se na dokazima i izveštajima vrednovanja nastavnika.

Vrednovanje stepena se obeležava sa ocenom u obliku slova (A, B, C, D). Ocena A - odličan učinak, ocena B - vrlo dobar učinak, ocena C- dobar učinak i ocena D - dovoljni učinak.

3.2.6. Uputstva Okvira za unutrašnje vrednovanje učenika

Okvir vrednovanja učenika upućuje da se poštuju zahtevi kurikule za vrednovanje učenika prema kojoj:

- Vrednovanje učenika treba da se vodi principima vrednovanja;
- Unutrašnje vrednovanje treba da se vrši na nivou škole/ razreda od strane nastavnika škole i prema opisu procedura i kriterijumima za svaku vrstu unutrašnjeg vrednovanja regulisanim podzakonskim aktima.
- Glavni fokus unutrašnjeg vrednovanja treba da bude podrška učenju učenika radi savladavanje odgovornosti i to se najbolje postiže kombinacijom formativnog vrednovanja (za učenje) i sumativnog vrednovanja (učenja).

- Unutrašnje vrednovanje treba da omogućiti svim učenicima da izraze nova znanja i pokažu nivo savladavanja odgovornosti, uključujući:
 - Njihovu širinu i dubinu;
 - Spremnost da odgovaraju na izazove nivoa određenog rezultatima učenja;
 - Sposobnost da se oni primene u novim situacijama i okolnostima.

3.2.7. Spoljno vrednovanje

U obrazovanom sistemu na Kosovu u tri momenta se vrši spoljno vrednovanje koje je fokusirano na merenju nivoa savladavanja glavnih odgovornosti propisanih u kurikuli. Spoljne vrednovanje je standardizovano vrednovanje za merenje nivoa uspeha rezultata učenja i odgovornosti za oblasti kurikule /nastavne predmete kurikule koje se ostvaruju na kraju I, II i III nivoa pred-univerzitetskog obrazovanja. Ovo vrednovanje organizuje MON, odnosno OOKSPL, koji je glavni, odgovorni i ovlašćeni organ za vrednovanje na Kosovu i organizuje se nakon okončanja 5, 9 i 12 razreda.

Spoljno vrednovanje se može vršiti u sledeće svrhe:

- ✓ Inspekcija i verifikacija kvaliteta vrednovanja na nivou razreda, škole i opštine;
- ✓ Istraživanje i razvoj;
- ✓ Kreiranje politika donošenja odluka u različitim oblastima obrazovanja.

Okvir kurikuluma određuje tri standardizovana državna vrednovanja na kraju formalnih nivoa obrazovanja koji se sprovode u različite svrhe (Tabela 9): istraživanje, orijentacija i sertifikacija.

Sve ova spoljna vrednovanja, kao instrumenti vrednovanja, imaju Standardizovani test u vidu olovke/papira sa zatvorenim alternativama/višestrukim izborima. MON/OOKSPL proverava odgovore testa elektronskim putem sa optičkim čitačima.

Tabela 9. Ciljevi i dokumentacija za svako državno vrednovanje

Standardizovana državna vrednovanja	Ciljevi vrednovanja	Dokumentacija/ evidentiranje
Državno vrednovanje na kraju V razreda.	Istraživanje za različite aspekte obrazovanja i identifikacija potreba za podršku učenika u niže srednjoj školi i poboljšanje osnovnog nivoa. Ostvaruje se uz sveobuhvatni uzorak 10/15 % učenika.	Evidentiraju ih centralni/opštinski organi za istraživanje i identifikaciju potreba za podršku učenika na ovom nivou.
Državno vrednovanje na kraju IX razreda.	Merilo nivoa uspeha odgovornosti i orijentacija za upis u više srednju školu. Vrednovanje služi centralnim/opštinskim organima za razvijanje kvaliteta nastave i učenja.	Sertifikat na kraju IX razreda
Državno vrednovanje na kraju XII razreda - <i>Ispit državne mature.</i>	Merilo nivoa uspeha odgovornosti i sertifikacija za mogućnost nastavljanja viših univerzitetskih studija. Učenik na kraju dobijenih bodova određenim za prolaznost na testu mature dobija sertifikat ispita mature	Sertifikat državne mature

Spoljno vrednovanje uspeha učenika na nivou I (kraj 5. razreda) ima istraživački karakter i temelji se na uzorku (10-15% učenika u 5. razredu). Rezultati ovog vrednovanja se koriste za vrednovanje obrazovnog sistema za ovaj nivo (Poglavlje VI) i ovo vrednovanje se pokazalo korisno u povećanju kvaliteta obrazovanja koje koriste opštinski i centralni organi obrazovanja za istraživanja u različitim aspektima obrazovanja i za prepoznavanje potreba za podršku učenika u nižem srednjem obrazovanju.

Vrednovanje 9. razreda je merilo uspeha učenika II nivoa (kraj 9. razreda). Ono ima vodeći karakter i koristi se za orijentaciju u nastavku više srednje škole. Orijehtacija učenika u srednje višem obrazovanju zavisi 60% od spoljnog vrednovanja i 40% od uspeha i ocena tokom njihovog prethodnog školovanja. Trenutno, testovi za 9. razred sastoje se od četiri predmetne grupe s određenim brojem zahteva za svaki predmet. Obračun bodova za upis vrše relevantne škole.

Posljednje spoljne vrednovanje učenika vrši se na nivou III, na kraju 12. razreda i to je Ispit državne mature. Ispit državne mature se održava u dva dela. Ispit državne mature ima certifikacijski karakter i služi za prijem na univerzitet - visoko obrazovanje. Ovaj ispit mogu polagati svi učenici koji su završili više srednje obrazovanje (gimnaziju) i učenici stručnih škola koji su uspešno završili vrednovanje njihove stručne prakse. Državna matura je jedino spoljno vrednovanje koje je regulisano zakonom sa prolaznom ocenom (40%). Zakon o završnom ispitu i Zakon o ispitu državne mature regulišu postupak organizacije, sadržaj, uslove, kriterijume i postupke Završnog vrednovanja i Državne mature na Kosovu.

3.2.8. Ispiti za vrednovanje učenika

U pred-univerzitetskom obrazovanju, organizuju se i nekoliko dole navedenih ispita:

- Razredni ispit koji se organizuje za učenike koji su zbog zdravstvenih razloga, napuštanja škole ili su iz nekog objektivnog/subjektivnog razloga izostajali više od ($> 1/3$) nastavnog vremena.
- Dopunski ispit koji se organizuje za učenike koji su promenili dosije/obrazovni smer.
- Godišnji i kontrolni ispit koji organizuju srednje stručne i umetničke škole za verifikaciju uspeha učenika i stručnog usavršavanja.
- Prijemni ispit koji se organizuje za umetničke škole i specijalističke gimnazije.
- Završni ispit iz struke koji se organizuje nakon okončanja 11. i 12. razreda stručnih škola; ovaj ispit se izvodi od strane škola i opštinskih organa obrazovanja. Učenici koji polože završni ispit stručnih škola mogu učestvovati i na Državnoj maturi.
- Ispiti za vrednovanje učenika sa posebnim obrazovnim potrebama (koji imaju visoku intelektualnu sposobnost i veštine i koji imaju izražene teškoće u učenju).
- Ispiti za vrednovanje učenika dopunskog obrazovanja u dijaspori i učenika vraćenih iz dijaspore.

3.2.9. Izazovi

U procesu vrednovanja na Kosovu, na osnovu procena i izveštaja ostvarenih od strane OOKSPL-a, kao izazov smatraju se sledeće teškoće:

- Korišćenje i slaba primena u praksi obrazovnih pred-univerzitetskih dokumenata prema Okviru kurikuluma koji promovise i podržava razvoj odgovornosti.
- Neadekvatan i nepravilan odabir instrumenata za vrednovanje od strane nastavnika;
- Vrednovanje učenika od strane nastavnika koje se uglavnom zasniva na tekstovima a ne na rezultatima učenja definisanim novim kurikulumom - zasnovanom na odgovornostima;

- Sastavljanje zahteva/testova zasnovano na predmetnom sadržaju, a ne na osnovu odgovornosti, kako u unutrašnjem, tako i u spoljnom vrednovanju;
- Oblik učenja i mehaničko vrednovanje tokom nastavnog procesa od strane učenika i nastavnika u školi umesto analitičkog učenja (kreativni rad, rešavanje problema, istraživački rad, projektni rad, itd.);
- Izrada neadekvatnih udžbenika za odgovarajuće razrede/nivoa i bez kriterijuma prema novom kurikulumu zasnovanom na odgovorskim;
- Nedovoljan nadzor nastavnika od strane nadležnih odgovornih organa;

U spoljnom vrednovanju pominju se sledeće poteškoće:

- Pravilna administracija (bez kopiranja) standardizovanih spoljnih vrednovanja; (Test uspeha, Ispit državne mature);
- Nedostatak drugačijeg oblika administracije spoljnih standardizovanih vrednovanja (Test uspeha, Ispit državne mature); (e-matura, Elektronska matura).

MON i ODO su stekli iskustvo i stručnost u razvoju i primeni nacionalnih vrednovanja. Međutim, i dalje postoje određene poteškoće i zahtevaju rešenja. Kao glavni izazov pomenut u Strateškom planu obrazovanja na Kosovu 2017-2021 je sprečavanje i smanjenje masovne prevare (kopiranja) koje se događaju u školama tokom procesa i administracije testiranja. Pored toga, treba povećati kvalitet i značaj spoljnog vrednovanja. Viši kvalitet će povećati pouzdanost rezultata spoljnog vrednovanja koje treba analizirati i na koje treba obratiti pažnju kako bi se ovi rezultati ocenjivanja učenika mogli koristiti za kreiranje obrazovnih politika i poboljšanje kvaliteta obrazovanja.

3.2.10. Smernice Okvira za spoljno vrednovanje učenika

Okvir vrednovanja učenika upućuje da se spoljnje vrednovanje učenika sprovodi u sledećim smerovima:

- Potreban je pregled svih dokumenata koji se odnose na nacionalno vrednovanje;
- Vrednovanje u 5. razredu sprovoditi u skladu sa potrebama i zahtevima;
- Vrednovanje za 9. razred i maturalni ispit se priprema u duhu i obliku uputstava Okvira prema tački 3.5 ovog Poglavlja: Budući razvoj na nacionalnom vrednovanju učenika;
- Za nacionalna vrednovanja, OOKSPL treba da razvije prateće smernice za pripremu zahteva/pitanja za vrednovanje i modele testova prema uputstvima datim u ovom Poglavlju, oblike za izveštavanje nakon svakog spoljnog vrednovanja za širu javnost i obrazovanu zajednicu u zavisnosti od svrhe vrednovanja.

3.3. Kapacitet vrednovanja učenika

3.3.1. Vrste ocenjivača

Na Kosovu postoji nekoliko grupa ocenjivača koje se bave vrednovanjem učenika u pred-univerzitetskom obrazovanju u zavisnosti od oblika (unutrašnjeg i spoljnog) vrednovanja i prema svrsi (na primer – sertifikacija učenika ili procena sistema).

Unutrašnji ocenjivači su nastavnici koji su odgovorni da ostvare unutrašnje vrednovanje u školskim ustanovama preko plana vrednovanja zasnovanog na standardima i relevantnim dokumentima MON-a (Zakon o pred-univerzitetskom obrazovanju, Okvir kurikuluma i AU 8/2016AI), a to su: nastavnici, profesionalne školske aktive, direkcija škole i pedagoško osoblje škole.

Spoljni ocenjivači su nastavnici koji su odgovorni za obavljanje spoljašnjeg vrednovanja u školskim ustanovama, koji koriste planove zasnovane na standardima i relevantnim dokumentima MON-a (Zakon o pred-univerzitetskom obrazovanju, Okvir kurikuluma i AU 8/2016), kao što je MON/OOKSPL, kao profesionalni organ ovlašćen sa grupom izrađivača testa, Opštinskom direkcijom za obrazovanje i obrazovnim inspektoratom.

Svaki ocenjivač treba da poseduje nadležnosti za vrednovanje, kako u profesionalnoj akademskoj pripremi, poznavanju vrednovanja, organizacionim i analitičkim sposobnostima, komunikaciji za svaku vrstu vrednovanja, tako i u formalnim nivoima obrazovanja, primenjujući relevantne dokumente izdate od strane MON-a. Nadležnosti se stiču iz univerziteta, radnog iskustva, obuka za vrednovanje, učešća na domaćim i međunarodnim konferencijama održanim za kosovski kontekst.

3.3.2. Izgradnja kapaciteta

Postupak za izgradnju kapaciteta varira između spoljašnjeg i unutrašnjeg vrednovanja. Budući da realizaciju unutrašnjeg vrednovanja vrši nastavnik, tada ti kapaciteti za vrednovanje treba da se sprovedu preko sastanaka profesionalne školske aktive u školi, pomoći preko koordinatora kvaliteta, pedagoškog osoblja i direktora škole. Štaviše, oni izgrađuju kapacitete preko obuka koje posebno ciljaju vrednovanje, na primer: osposobljavanje nastavnika u formativnom vrednovanju¹ koje se zasniva na Standardima vrednovanja i Etičkom kodeksu za vrednovanje učenika. U Poglavljima IV i V, šire se opisuju nadležnosti nastavnika, uloga škole i nastavnika u vrednovanju učenika. MON i ODO treba da podrže kapacitete nastavnika u oblasti vrednovanja učenika.

Spoljne vrednovanje se organizuje od strane profesionalnog organa OOKSPL/MONI (prema Zakonu o pred-univerzitetskom obrazovanju da se pretvori u Centar za vrednovanje).

Razvoj kapaciteta osoblja se ostvaruje preko dokumenata unutar osoblja i njihovih iskustava, kontinuiranih obuka za vrednovanje od strane međunarodnih organizacija, učešća na međunarodnim konferencijama za vrednovanje, kao i preko sporazuma bratimljenja - gde osoblje pohađa obuke i izgrađuje kapacitete.

3.4. Izveštavanje i korišćenje nalaza vrednovanja učenika

Glavna odgovornost za korišćenje uspeha učenika se prenosi/pripada školi (unutrašnje vrednovanje) i OOKSPL-u (spoljne vrednovanje). Škole izveštavaju o uspehu učenika roditeljima i ODO-u, dok ODO izveštava MON-u. OOKSPL izveštava MON-u, ODO-u i školama.

U Administrativnom uputstvu za vrednovanje učenika, prema Okviru kurikuluma za pred-univerzitetsko obrazovanje u Republici Kosovo, pisalo se o svrsi, načelima i metodi komunikacije u vezi sa uspesima učenika i rezultatima učenja definisanim u Okviru kurikuluma Kosova u skladu sa politikama Ministarstva obrazovanja, nauke, tehnologije i inovacije Republike Kosovo. Izgradnjom kapaciteta OOKSPL-a, treba da se organizuje i test za stepene u cilju izveštavanja o uspesima učenika u pred-univerzitetskom obrazovanju što će doprineti poboljšanju kvaliteta učenja ili nastave i poboljšanju kvaliteta vrednovanja.

¹Murchan, D., Shiel, G., Vula, E. (2018). Program osnovnog obrazovanja: Formativno vrednovanje.

3.5. Buduća dešavanja u nacionalnom vrednovanju učenika

Trenutno, test podržan od strane MON-a ima za cilj orijentaciju i sertifikaciju učenika. Svaka svrha se pokriva različitim spoljnim vrednovanjem. U nastavku ćemo opisati svrhe, instrumente i moguće tendencije.

3.5.1. Vrednovanje učenika

Trenutno, vrednovanje podržano od strane MON-a na nivou učenika ima sažet fokus. Najpoznatije je Državna matura koja pomaže učenicima 12. razreda da dobiju diplomu kako bi mogli da pohađaju više obrazovanje koje žele.

Jedan drugi test vezan za vrednovanje učenika koji je sproveo MON je orijentacioni test. Ovaj test omogućava učenicima 9. razreda dobijanje dodatnih informacija o tome koji je smer za njih najprikladniji za pohađanje nastave u srednje višem obrazovanju.

Test 9. razreda

9. razred se može smatrati 'orijentacionom godinom' i poslednja je godina nižeg srednjeg obrazovanja. Jedan od ciljeva orijentacione godine je da pomogne učenicima nižeg srednjeg obrazovanja da definišu opcije i pomogne im u donošenju odluka o njihovoj budućoj karijeri. To može biti dalje obrazovanje u višem srednjem obrazovanju, bilo u gimnazijama, bilo u (višim) stručnim školama. Takođe, u ova dva smera, učenici mogu da prate različite obrazovne profile. Test orijentacije u 9. razredu, koji sprovodi MON-a, je orijentacioni test koji može pomoći učenicima u pružanju dodatnih objektivnih informacija o strukama koje im najviše odgovaraju.

Trenutno, orijentacioni test za 9. razred ima rezime funkciju jer se smatra ispitom visokog nivoa. On se sastoji od različitih predmeta, počev od osnovnih veština maternjeg jezika, matematike i engleskog jezika, do različitih društvenih i prirodnih nauka. Smer za ove testove u budućnosti je sličan maturalnim ispitima, sa više testiranja zasnovanih na odgovornostima i stvaranju instrumenta. Pitanja vezana za ovu promenu i uticaj na razvoj testa takođe su slična onima na maturalnim ispitima i zlatni pomak koji treba učiniti u obrazovanju i vrednovanju. Shodno tome, većina dešavanja u orijentacionom testu su u skladu s razvojem Mature, posebno s pisanjem zahteva i opisom matrice testa.

Razlika u ispitima Mature leži u regulisanju i izveštavanju. Ovaj budući vodič za orijentacioni test može dodati formativnu ulogu u trenutnoj rezimenoj funkciji testa. Ako želimo bolje uskladiti učenike i njihove buduću karijeru, funkcija testa nije jedna odluka *prolazi – ne prolazi*, već više izazov usklađenosti. Na osnovu mnogih izvora informacija, uključujući i orijentacioni test, treba bolje uskladiti odgovornosti učenika i karijeru koju trebaju izabrati. Ako je sledeća faza ove karijere još uvek u obrazovnom sistemu, odnosno u višem obrazovanju, jednačina koja treba da se reši je između povezivanja bodova iz različitih predmeta u orijentacionom testu i stepena uspeha u različitim obrazovnim stazama u srednje višem obrazovanju.

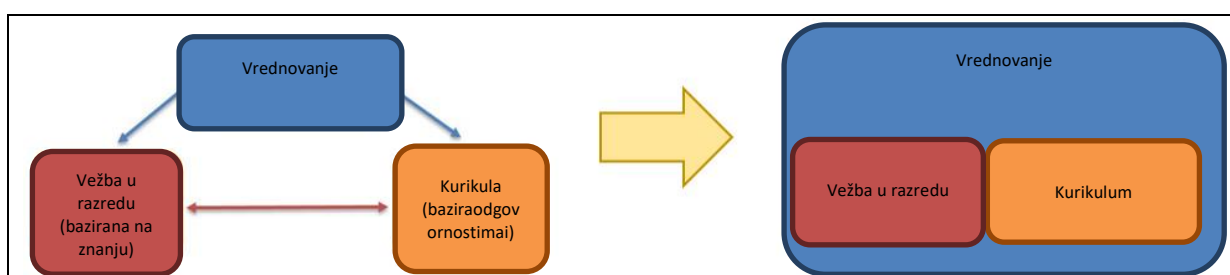
Test Mature

Promene koje su ostvarive u bliskoj budućnosti mature, su izjednačavanje verzija tekstova i prelazak na više vrednovanja zasnovanim na kompetencijama. U daljoj budućnosti, ali možda mogućoj da se

postigne, standardi bi se poboljšali. To znači da se poteškoće ispita mature mogu uzeti u obzir u odluci prolazi/ne prolazi. To može biti posledica boljih postupaka izjednačavanja, koristeći IRT.

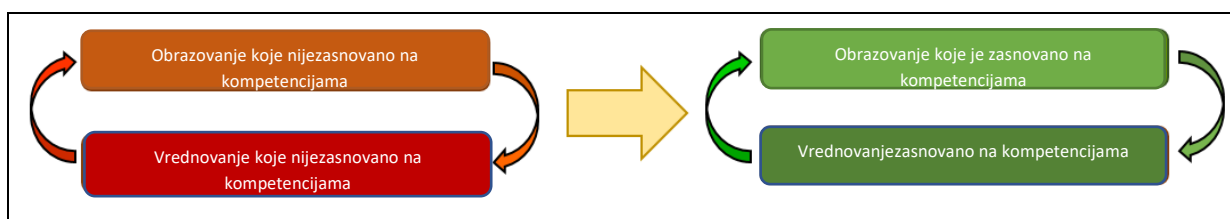
Još jedna promena je premeštanje mature na vrednovanje zasnovano na kompetencijama. Ovo bi trebalo odraziti promenu u obrazovanju Kosova ka pristupu više zasnovanom na kompetencijama. Ovaj pristup je podržan kurikulumom, ali može biti približan iskustvu u učionicama. To otežava da se vrednovanje previše fokusira na vrednovanju zasnovanom na kompetencijama, jer to ne bi bilo sasvim pravedno za sve učenike, pošto oni možda nemaju dovoljno iskustva sa obrazovanjem zasnovanim na kompetencijama. Zato je bio potreban zlatni pomak (Slika 1) ka praksi u učionici, kako bi se što bolje uskladila sa kurikulumom zasnovanom na kompetencijama, koje se mogu u potpunosti uključiti s vrednovanjem.

SLIKA1: PRIBLIŽAVANJE PRAKSE ODELJENJA I TRANSFORMACIJA NEGATIVNIH I POZITIVNIH KOMENTARA - KURIKULUM

Izazov je kako to promeniti. Ako ne promenimo vrednovanje u iskustvo zasnovano na kompetencijama, zbog poštenosti prema učenicima, nema potrebe menjati obrazovanje, jer nastavnici žele pripremiti učenike za maturalne ispite - a oni se ne zasnivaju na kompetencijama. Ovu negativnu reakciju treba pretvoriti u pozitivne komentare. Budući da se vrednovanje zasniva na kompetencijama, a nastavnici žele pripremiti učenike za maturalni ispit, obrazovanje bi se trebalo više koncentrisati na iskustvo zasnovano na kompetencijama, što zauzvrat omogućava više vrednovanja zasnovano na kompetencijama. Zlatna promena zahteva transformaciju negativnih reakcija u pozitivne reakcije (slika 2). To menja izazov kako napraviti ovu transformaciju.

SLIKA 2: TRANSFORMACIJA NEGATIVNIH KOMENTARA U POZITIVNE

Budući da je lakše proceniti sa središnjeg mesta poput MON-a nego menjati nastavnu praksu u svim školama, očigledan izbor je prekinuti ciklus promenom vrednovanja, ali bez nanošenja štete učenicima.

Novi razvoji u pisanju zahteva je podrška u tom smeru. To bi moglo značiti stvarnu promenu za buduće vrednovanje.

3.5.2. Oblikovanje budućnosti

Uz moguću redefiniciju forme i korišćenje orijentacionog testa, napravili smo korak u mogućnostima budućeg vrednovanja na Kosovu. One su:

- Norme bazirane na dokazima
- Vrednovanje bazirano na kompetencijama
- Kombinacija vrednovanja sistema i formativno vrednovanje

Važna promena koja je ukorenjena u promenama predviđenim za 2019. godinu je razvoj normi zasnovanim na dokazima. To je delom kroz primenu novih istraživačkih modela za maturu i omogućava ekvivalentnost različitih verzija testa primenom IRT-a. To može dati različite skraćene rezultate za različite verzije testa. Pored ekvivalencije - i više tehnika, mogu se primeniti postupci postavljanja standardna zasnovanim na dokazima. To mogu biti najklasičnija definicija standarda kao što je (modificirani) Angoff postupak ili postupak markera. Međutim, mogući su i moderniji pristupi poput 3DC (direktni konsenzus vođen podacima) - metoda koja funkcioniše u okviru IRT-a. Umesto da određeni postotak tačnosti postavite prema navici, recimo 40% tačno za maturalne ispite, to daje postotak koji se zasniva na dokazima ispravnog odgovora za odluke *prolazi-ne prolazi*. U kombinaciji s postupkom ekvivalencije to stvara više pravilnosti u obrazovnom sistemu.

Vrednovanje zasnovano na kompetencijama može se ojačati dodavanjem više obuka za razvoj ove vrste zahteva. Plodan početak je načinjen, ali naučiti kako stvoriti instrumente vrednovanja zasnovane na kompetencijama je proces koji zahteva više vremena. Čitav ciklus *planiraj-proveri-uradi-deluj* treba ponoviti nekoliko puta da bi se pronašli pravi instrumenti. Informacije prikupljene pilot-istraživanjima za 2019. godinu trebaju biti uključene u čitav proces kako bi stigli do sledeće faze u 2020. godini. To takođe uključuje mogući pregled postupka revizije. Kvalitet zahteva i merni instrument u celini se zaista može postaviti kroz više-fazni, multi-metodološki postupak kontrole. Da bi se postigao takav postupak, korisno je isplanirati vremenski rok zahteva i malo drugačije osmisлити test. Te se promene ne dešavaju preko noći, ali moraju biti od velike pomoći u povećanju kvaliteta.

Prelazak sa strogo sažetog pristupa testiranja na još formativniji dodatni pristup testiranja drugi je pogled na budućnost za koji će trebati vremena. Međutim, ta promena mora biti veoma korisna za obrazovanje na Kosovu. Kod sveobuhvatnog testiranja, glavni je cilj proceniti da li je učenik razumeo lekcije koje je prethodno učio. Odluka zasnovana na rezimeu testa je uvek "nakon činjenice". Na neki način, ukoliko, vi uvek kasnite da zaista pomognete obrazovanju. Nastava već počinje s novim temama nakon vrednovanja (na osnovu škole) ili učenici napuštaju školu nakon ispita.

Na formativnom testiranju, vrednovanje je deo nastavnog procesa. Napravljene greške su korisne u pružanju podrške učenicima, usmeravajući ih u pravom smeru - šta trebam marljivije da učim? Ili, pomažući nastavniku da učenika vodi kroz kurikulni program. Trebaće vremena za prelaz - sa testova kao instrumenata za prosuđivanje - na sredstva koja će pomoći učenicima.

Jedan od načina implementacije formativnog testiranja MON-a je kroz razvoj formativnog testiranja. Naravno, za to treba vremena i truda. Moguće je kombinovati razvoj formativnog testiranja sa vrednovanjem sistema zasnovanog na uzorku (VSZU). VSZU je još jedan drugi oblik budućeg sistema vrednovanja koji uz primenu IRT-a omogućava formiranje odgovarajuće skale. Zahtevi korišćeni u VSZU mogu se koristiti za izradu novog formativnog vrednovanja. Kroz pametne modele, VSZU se može koristiti i na drugim nivoima, a ne samo u 5. razredu i kao takav omogućiti će sistem

praćenja koji s inovativnim sistemima povratnih informacija stvarno ima formativni obrazovni sistem što može značajno unaprediti obrazovanje na Kosovu. Naravno da je izgradnja takvog formativnog sustava buduća težnja kojoj treba vremena da se razvije.

3.6. Relevantni dokumenti

1. Zakon br. 03/L-018 za završni ispit i za ispit državne mature.
2. Ministarstvo obrazovanja i nauke Republike Kosova (2011). Administrativno uputstvo (08/2016) o Etičkom kodeksu za vrednovanje učenika 491/01B.
3. Ministarstvo obrazovanja i nauke Republike Kosova (2011). Standardi za vrednovanje (nacrt dokumenta).
4. Ministarstvo obrazovanja i nauke Republike Kosova (2016). Administrativno uputstvo (08/2016) o vrednovanju učenika prema Okviru kurikuluma pred-univerzitetskog obrazovanja Republike Kosovo.
5. Ministarstvo obrazovanja i nauke Republike Kosova (2016). Administrativno uputstvo (05/2016) Dužnosti i odgovornosti administratora i nadzornika za vreme administracije ispita državne mature.
6. Ministarstvo obrazovanja i nauke Republike Kosova (2016) Administrativno uputstvo (06/2016) Uslovi i kriterijumi za vrednovanje kandidata sa posebnim potrebama.
7. Ministarstvo obrazovanja i nauke Republike Kosova (2016). Administrativno uputstvo (06/2016) Primena završnog ispita u praktičnim modulima za učenike u radionicama-preduzećima i rezultati učenja.
8. Ministarstvo obrazovanja i nauke Republike Kosova (2017). Administrativno uputstvo (16/2017) Profesionalno vrednovanje dece s posebnim obrazovanih potrebama
9. Murchan, D., Shiel, G., Vula, E. (2018). Program osnovnog obrazovanja: Formativno vrednovanje.

POGLAVLJE IV–ASPEKTI VREDNOVANJA NASTAVNIKA U VEZI SA VREDNOVANJEM UČENIKA

U ovom poglavlju se opisuju glavne karakteristike - nastavničkog osoblja i njihove ocene učinka u odnosu na vrednovanje učenika, uloge nastavnika - u vrednovanju učenika, sposobnosti nastavnika - za vrednovanje učenika i korišćenje rezultata vrednovanja učenika u radu sa nastavnicima.

4.1. Nastavnički kadar i vrednovanje njihovog učinka

Prema važećem zakonu, nastavnici u sektoru javnog obrazovanja na Kosovu su profesionalni javni službenici. Profesija nastavnika na Kosovu deo je Zakona o regulisanim profesijama u Republici Kosovo, koji propisuje pravila o tome kako organizovati i raditi regulirane profesije u Republici Kosovo. Prema važećem zakonu, nastavnike pred-univerzitetskog obrazovanja na Kosovu angažuju opštinske direkcije za obrazovanje, na osnovu normi za kvalifikaciju nastavnika, procedura i kriterijuma koje postavljaju MON i MRSZ. Plate nastavnika koji rade u javnim institucijama obezbeđuju se iz konsolidovanog budžeta Kosova i njima upravljaju opštinske direkcije za obrazovanje i druge institucije koje imaju odgovornosti u ovoj oblasti.

Profesionalno usavršavanje nastavnika, trajanje univerzitetskih studija predškolskih i osnovnih nastavnika je najmanje 240 ECTS, dok za predmetne nastavnike iznosi najmanje 300 ECTS. Ova se razlika izražava i u finansijskom smislu prema stepenu obrazovanja gde je nastavnik zaposlen, ali ipak naš sistem nije uspeo razlikovati plate za nastavnike koji pokazuju više učinka u nastavnom procesu. Namera je da se napravi razlika u platama za nastavnike prema njihovom učinku u vezi sa sistemom licenciranja nastavnika.

Sistem licenciranja nastavnika na Kosovu uspostavljen je kao instrument za:

- Odgovornost - preko vrednovanja učinka;
- Motivaciju – gradiranjem i povezanosti nivoa učinka sa platama nastavnika; i
- Kontinuirano stručno usavršavanje - izgradnjom održivog sistema profesionalnog razvoja za nastavnike.

Sistem licenciranja nastavnika na Kosovu promovise napredovanje u karijeri nastavnika, koji se sastoji od četiri vrste nastavničkih licenci: Karijerski učitelj; Napredni učitelj; Mentor nastavnika; i zasluženi učitelj¹.

Jedna od ključnih komponenti sistema licenciranja nastavnika na Kosovu je vrednovanje učinka nastavnika. (VUN).

¹Za više, vidi: Ministarstvo obrazovanja, nauke i tehnologije Republike Kosovo (2017). Administrativno uputstvo br. 5/2017 za sistem licenciranja i razvoj nastavnika u karijeri.

4.2. Aspekti vrednovanja učinka nastavnika u odnosu na vrednovanje učenika

U dokumentima koji regulišu vrednovanje nastavnika na Kosovu, vrednovanje učenika ne igra posebnu ulogu u pojedinačnom vrednovanju učinka nastavnika. Međutim, u okviru vrednovanja učinka nastavnika, neki zahtevi se odnose na sposobnost nastavnika da vrednuje učenike. Ova međusobna povezanost prvenstveno postoji kako bi se postigao prvi cilj vrednovanja učinka nastavnika (VUN): *Da se osigura da učenici imaju koristi od škole i učinka nastavnika koji rade na osnovu kompetencija za dobru nastavu.*

Standardi za nastavnika, koji su priloženi u dokumentu Strateški okvir za razvoj nastavnika na Kosovu (2017), direktno povezuju vrednovanje učinka nastavnika sa vrednovanjem učenika. Ta je veza prikazana u sledećoj Tabeli, koja odražava sve standarde za nastavnike i koja razlikuje standarde koji se odnose na vrednovanje učenika.

Tabela 10. Standardi za nastavnike¹

Standardi za nastavnike
1. Prepoznaje i podržava vrednosti i glavne kriterijume koji su postavljeni od strane MON-a/Odgovornosti nasuprot zadataka i radnih obaveza;
2. Pokazuje pozitivne i objektivne stavove i ponašanja za dobrobit učenika i učenja;
3. Pokazuje znanje predmetnog kurikuluma / sadržaja i metodologije profesionalne didaktike predmeta;
4. Planira efikasno sprovođenje nastave i učenja;
5. Planira kontinuirano vrednovanje, daje povratne komentare i izveštava o učenju učenika;
6. Zalaže se za kontinuirano profesionalno razvijanje; i
7. Profesionalno se angažuje sa kolegama, roditeljima i zajednicom

Kao što se može videti, vrednovanje učenika se ogleda u standardu broj 5 (*Planira kontinuirano vrednovanje, pruža povratne komentare i izveštava o učenju učenika*), koji osigurava povezanost vrednovanja učinka nastavnika na praksom vrednovanja učenika od strana nastavnika. U ovom standardu se navode i nekoliko pokazatelja za ocenu učinka nastavnika, kao i njihove veštine i profesionalna praksa za vrednovanje učenika (opisano u odeljku 4.3). Interakcija između vrednovanja učinka nastavnika i vrednovanja učenika najbolje se odražava u izveštajima o vrednovanju učinka nastavnika, gde bi u izveštajima trebalo navesti i nivo kompetencija nastavnika za standard 5 i pokazatelje učinka tog standarda.

¹Za više, vidi: Ministarstvo obrazovanja, nauke i tehnologije (2017). Strateški okvir za razvoj nastavnika na Kosovu. <https://masht.rks.gov.net/uploads/2017/04/kornize-strategijike.pdf>

4.3. Uloga nastavnika u vrednovanju učenika

Uloga nastavnika u vrednovanju učenika opisana je u administrativnim uputstvima koja regulišu vrednovanje učenika, tj. u Okviru kurikuluma (2016), Jezgru kurikulumima (2016), te u svim nastavnim programima za predmete i razrede. Uputstva za vrednovanje učenika u ovim dokumentima su opšta i orijentaciona za nastavnike i druge odgovorne osobe koje imaju ulogu u vrednovanju učenika. Ova uputstva se uglavnom odnose na principe vrednovanja, vrste vrednovanja, ciljeve vrednovanja i dokumentaciju vrednovanja (Poglavlje III). Opis uputstva za vrednovanje učenika u kurikularnim dokumentima i nastavnim programima uglavnom je isti, bez obzira na nivo obrazovanja ili kurikularne stepene.

Uloga i kapacitet nastavnika u detaljnijem vrednovanju učenika prikazana je u poglavlju dokumenta Strateški okvir za razvoj nastavnika na Kosovu, koji objedinjuje kompetencije nastavnika u različitim fazama karijere, odnosno u standardu 5 za nastavnike (pomenuto u prethodnom delu), koji se odnosi na vrednovanje učenika. U ovom standardu su definisana tri pokazatelja za kompetencije nastavnika u oblasti vrednovanja učenika:

5.1 Planira popunjavanje praznina u uspesima učenika

5.2 Tumači podatke iz vrednovanja učenika radi poboljšanja njihovog učenja

5.3 Izveštava u vezi sa uspesima učenika

U odnosu na sistem licenciranja, za svaki pokazatelj i vrstu nastavničke licence, opisane su veštine i kompetencije nastavnika za sve pokazatelje standarda za nastavnike, dakle i za standard 5, koji se odnosi na aspekte vezane za vrednovanje učenika¹.

Nastavnik/ca, da bi ispunio svoju ulogu u vrednovanju učenika u odnosu na zahteve standarda za nastavnike u oblasti vrednovanja učenika i pokazatelje ovog standarda, treba da se fokusira na:

- planiranju vrednovanja učenika;
- konstantno vrednovanje napretka učenika, zasnovano na principima, standardima i naprednu strategiju vrednovanja;
- pružanju povratnih informacija za učenike;
- podršci učenju učenika;
- tumačenju podataka za poboljšanje učenja,
- korišćenju podataka za poboljšanje nastavnog procesa;
- dokumentovanje dokaza koji podržavaju proces vrednovanja učenika;
- izveštavanju roditelja i institucija koje su odgovorne za uspeh učenika;

Okvir za vrednovanje učenika, u cilju pružanja podrške učenju učenika i kvalitetu vrednovanja učenika od strane nastavnika, podržava i promovise pokazatelje za kompetencije nastavnika u oblasti vrednovanja učenika i zahteva za njihov uspeh.

¹Za više, vidi: Ministarstvo obrazovanja, nauke i tehnologije (2017). Okvir za strateški razvoj nastavnika na Kosovu <https://masht.rks.gov.net/uploads/2017/04/kornize-strategijike.pdf>

4.4. Izgradnja kapaciteta nastavnika za vrednovanje učenika

Sistem licenciranja nastavnika na Kosovu, pored zahteva i pokazatelja za vrednovanje učinka nastavnika, takođe određuje zahteve za kontinuiranim profesionalnim razvojem nastavnika (PRN). Uslovi/zahtevi za profesionalni razvoj nastavnika za licencu karijere, definisani u dokumentu Strateški okvir za razvoj nastavnika na Kosovu (2017), fokusiraju se na:

- savladavanje predmeta,
- proširenje repertoara pedagoških veština,
- vrednovanje učenika i prilagođavanju nastave prema rezultatima vrednovanja,
- motivaciju učenika,
- rad sa profesionalnim aktivama školama/timovima,
- rad sa roditeljima, itd.

Okvir predviđa da se jačanje kapaciteta nastavnika u oblasti vrednovanja učenika treba obaviti u koordinaciji između OOKSPL i Odeljenja za profesionalni razvoj nastavnika. Okvir predviđa i da se formulacija pravaca za izgradnju kapaciteta nastavnika u oblasti vrednovanja učenika treba zasnovati na analizama rezultata učenika u nacionalnim i međunarodnim vrednovanjima i potrebama nastavnika za stručnim razvojem u ovoj oblasti.

4.5. Upotreba rezultata vrednovanja učenika u radu sa nastavnicima

Rezultati sa vrednovanja učenika ne treba da se koriste za sumativno vrednovanje učinka nastavnika, u tom odnosu bi trebali funkcionisati kao "posredni" dokazi za vrednovanje nastavnika. Stoga ih treba koristiti samo za formativno vrednovanje nastavnika. Jer, postoje dokazani argumenti da na rezultate učenika (u vrednovanju na nivou škole, nacionalnim ili međunarodnim vrednovanjima) utiču i mnogi drugi faktori, kao što su posvećenost i angažovanje samih učenika u nezavisnom učenju, dodatni rad roditelja i porodice, učešće učenika po kursevima i aktivnostima koje organizuju NVO i druge vanškolske institucije, kao i drugi kontekstualni faktori.

U formalnom smislu, rezultati mogu biti od pomoći nastavnicima da postanu bolji nastavnici. Ako se uporede s drugim nastavnicima unutar iste škole, predavanje istih predmeta za isti razred učenika, velike razlike u rezultatima mogu ukazivati na to da se njihova nastava može poboljšati. Međutim, ovo bi trebalo biti polazna tačka za pomoć nastavniku u poboljšanju, umesto da se prosuđuje njegov ili njen kvalitet u predavanju.

Ne samo razlike između nastavnika, već i razlike unutar nastavnika mogu biti od koristi za poboljšanje obrazovanja. Različiti profili u rezultatima mogu se naći u učinku u razredu u određenom delu kurikuluma. To znači da je u određenoj grupi predmeta učinak razreda ispod očekivanog nivoa, uzimajući u obzir rezultate u drugim predmetima i uzimajući u obzir poteškoće grupe predmeta. U tom slučaju, ova informacija može biti vrlo korisna za nastavnika, jer on ili ona shvata da ovaj određeni deo kurikula može zahtevati više pažnje. Opet, cilj je da se pomogne nastavniku, a ne da mu sudi.

Najvažniji aspekt korišćenja rezultata vrednovanja učenika u odnosu na rad sa nastavnikom, je njihova upotreba, kao izvor za:

- informisanje nastavnika o stepenu uspeha učenika, poteškoćama naglašenim u pojedinim delovima kurikuluma/programa i odgovornostima učenika kako bi nastavnik/nastavnici pokazali više pažnje tokom rada sa učenicima;
- formativno vrednovanje nastavnika od strane rukovodioca škola i drugih mehanizama uključenih u razvoj nastavnika;
- pokretanje dubljih analiza za nastavne prakse, interaktivnu komunikaciju između nastavnika i učenika, uticaj upotrebe dodatnih materijala i resursa od strane nastavnika, uticaj oblika profesionalnog razvoja nastavnika na rezultate učenika;
- pružanje mogućnosti da se nastavnici uključe u obuke i druge oblike kontinuiranog stručnog usavršavanja u oblasti predavanja i vrednovanje učenika;
- razvoj programa za usavršavanje i materijala za stručne smernice za nastavnike;

To znači da u praksi korišćenja rezultata vrednovanja učenika u odnosu na nastavnika, naglasak treba staviti na informisanje nastavnika o rezultatima vrednovanja njegovih učenika, u formativnom vrednovanju nastavnika, u analizi učinka koje su imale mere koje je nastavnik primenio za poboljšanje trenda svog učinka i njihovog uticaja na rezultate učenika, kao i u podršci nastavnicima u stalnom razvoju i profesionalnom napredovanju.

4.6. Relevantni dokumenti

1. Skupština Republike Kosova (2008): Zakon br. 03 / L-068 o obrazovanju u opštinama Republike Kosova. Službeni list Republike Kosova.
2. Skupština Republike Kosova (2011): Zakon br. 04 / L-032 o pred-univerzitetskom obrazovanju u Republici Kosovo (9. septembra 2011. godine). Službeni list Republike Kosovo.
3. Skupština Republike Kosova (2016): Zakon br. 05/1-066 o regulisanim profesijama u Republici Kosovo, Službeni list Republike Kosovo / br. 38/ 21. novembra 2016. godine, Priština.
4. Skupština Republike Kosova (2018): Zakon br. 06 / L-046 o inspektoratu obrazovanja u Republici Kosovo. Službeni list Republike Kosovo.
5. Ministarstvo obrazovanja i nauke (2017). Strateški okvir za razvoj nastavnika na Kosovu.
6. Državni savet za licenciranje nastavnika (DSLNL, 2012): Priručnik za vrednovanje učenika nastavnika - Kriterijumi, postupci i instrumenti. (Nacrt).
7. Ministarstvo obrazovanja i nauke, Republika Kosovo (2017). Administrativno uputstvo br. 6/2017 o kriterijumima i postupcima za odobravanje programa za stručno usavršavanje nastavnika i prosvetnih radnika.
8. Ministarstvo obrazovanja i nauke, Republika Kosovo (2017). Administrativno uputstvo br. 5/2017 o sistemu licenciranja i razvoju nastavnika u karijeri.
9. Ministarstvo obrazovanja i nauke, Republika Kosovo (2018). Administrativno uputstvo (14/2018) o vrednovanju učinka nastavnika.
10. MON & GIZ (2015). Sumativno vrednovanje i sastavljanje testa kao njegov važan deo za razrede od 1 do 9 - Priručnik za nastavnike.

POGLAVLJE V - ASPEKTI VREDNOVANJA ŠKOLE U VEZI SA VREDNOVANJEM UČENIKA

Vrednovanje učenika se realizuje u školi i igra određenu ulogu za vrednovanje škole. Stoga je u ovom poglavlju dat kratak opis sistema vrednovanja rada škole, aspekti vrednovanja rada škole u odnosu na vrednovanje učenika, uloge škole u vrednovanju učenika i u osiguravanju kvaliteta vrednovanja učenika i predviđanja za uloga vrednovanja učenika za vrednovanje škole.

5.1. Sistem vrednovanja rada obrazovne ustanove/škole

Vrednovanje rada škole se vidi kao važan element sistema obezbeđenja kvaliteta u obrazovanju na Kosovu. Naš sistem vrednovanja rada škole se sastoji od unutrašnjeg vrednovanja (samo-procena škole) i spoljnog vrednovanja¹. Dokument Okvir za osiguranje kvaliteta rada škole na Kosovu (MON & IPK, 2016) glavna je referenca za sistem osiguranja kvaliteta u pred-univerzitetskom obrazovanju i standardizaciji procesa unutrašnjeg vrednovanja i spoljnog vrednovanja škole, planiranja razvoja škole (PRŠ) i godišnjeg akcionog plana. Sistem je izgrađen u skladu s principima kurikule, kako bi se osigurala koherentnost i doslednost u procesu primene Kurikule zasnovane na kompetencijama, gde je vrednovanje učenika suštinska komponenta kurikularne reforme.

5.2. Aspekti vrednovanja rada škole u odnosu na vrednovanje učenika

Glavni aspekti za vrednovanje rada škole su: oblasti kvaliteta obrazovne ustanove (vertikalni aspekt kvaliteta škole), kriterijumi kvaliteta koji opisuju osnovna očekivanja koja treba postići (proširenje) i pokazatelji rada škole (dubina vrednovanja). Svi su ovi aspekti su povezani sa vrednovanjem učenika. Međusobno povezivanje se pruža direktno preko polja kvaliteta -učinak učenika², koje u okvirnom dokumentu za osiguranje kvaliteta rada škole na Kosovu sadrži ovaj opis:

Učinak učenika je osnovna oblast za vrednovanje rada škole, jer odražava efikasnost škole u izvršavanju svoje osnovne misije. Vrednovanje rada škole, u okviru ove oblasti, fokusiraće se na nivo učešća učenika u procesima škole, kao oblik manifestacije kompetencija za ostvarivanje njihovih prava i odgovornosti u okviru škole, na nivo i kvalitet učešća u ekstra-kurikularnim aktivnostima u školi i van nje, na nivo savladavanja glavnih kompetencija, na nivo postizanja rezultata prema kurikularnim oblastima, postignuća iz kurikuluma – sa izborom i njihovim angažovanjem za upravljanje ličnog napretka. Uspeh učenika se manifestuje kroz aktivnosti koje učenici izvode u školi, rezultate učenika u unutrašnjim i spoljnim vrednovanjima, projekte koje sprovode učenici, predstavljanje i uspeh učenika na raznim takmičenjima znanja i veština na nivou škole, na lokalnom, nacionalnom i međunarodnom nivou, kao i uspešnom uključivanju učenika na druge nivoe školovanja.

Iz ovog opisa se jasno vidi da su aspekti vrednovanja rada škole takođe povezani s vrednovanjem učenika, s tim kako škola manifestuje svoj učinak u vrednovanju i uspehu učenika na nivou škole, ali i na vrednovanjima na lokalnom, nacionalnom i međunarodnom nivou. Rezultati vrednovanja učenika služe školi za formativno vrednovanje rada škole, za stvaranje kriterijuma kvaliteta, koji se odnose na rad učenika i orijentaciju fokusa njenog razvoja.

¹ Za više, vidi: Administrativno uputstvo br. 04/2017: Vrednovanje rada obrazovnih institucija. Priština. <http://masht.rks-gov.net/uploads/2017/08/4-2017-ua-vleresimin-e-performances-se-institucioneve-arsimore-ne-arsimin-parauniversitar-rotated.pdf>

² Druge oblasti kvaliteta su menadžment i upravljanje; kultura i školska sredina; nastava i učenje; Profesionalni razvoj nastavnika

Povezanost i važnost učinka učenika naglašava se i činjenicom da pod-zakonski akt (AU br. 04/2017) reguliše sistem vrednovanja rada škole. Učinak učenika je polje kvaliteta koje bi trebalo biti predmet svake samo-procene škole, kako bi škola ispunila svoju funkciju, a to je unapređenje nivoa uspeha učenika, i osigurala da učenici imaju koristi od maksimalnog razvoja iz škole.

5.3. Uloga škole u vrednovanju učenika i u obezbeđivanju kvaliteta za vrednovanje učenika

Uloga škole u vrednovanju učenika je opisana u kurikularnim dokumentima (2016) i dokumentima koji definišu i regulišu unutrašnje vrednovanje učenika, vrednovanje za kurikularne sisteme i standardizovana državna vrednovanja na kraju pred-univerzitetskog nivoa (2016).

- U unutrašnjem vrednovanju učenika, koje organiziraju nastavnici i profesionalne aktive škole, uloga škole u vrednovanju učenika je potporna, promotivna i informativna za vrednovanje učenika na osnovu kriterijuma i principima etičkih kodeksa za vrednovanje učenika..
- U vrednovanju učenika prema nastavnim planovima, uloga škole je vođenje, koordiniranje i nadzor radi pružanja realnih vrednovanja koja omogućavaju prepoznavanje potreba za podršku učenika u savladavanju odgovornosti i rezultata učenja.
- U standardizovanim državnim vrednovanjima na kraju pred-univerzitetskih nivoa obrazovanja, uloga škole je da pruži odgovarajuću pripremu, potpune informacije učenicima i školskoj zajednici o ciljevima vrednovanja i o praksi korišćenja rezultata, kao i upravljanju zasnovanom na kriterijumima koji osiguravaju visoku pouzdanost vrednovanja. Ista uloga škole ogleda se i u međunarodnim istraživanjima PISA, TIMSS, itd.

Da bi ispunila svoju ulogu u vrednovanju učenika i osigurala kvalitetu vrednovanja učenika, škola se mora maksimalno angažovati u ispunjavanju kriterijuma kvaliteta i pokazatelja rada škole, koji su definisani u Dokumentu Okvira za osiguranje kvalitete rada škole na Kosovu.

Okvir za vrednovanje učenika, kako bi se osigurala podrška školi za poboljšanje njenih rezultata u radu sa učenicima, podržava i promoviše zahteve za osiguravanjem kvaliteta rada škole, posebno kriterijume kvaliteta i pokazatelje rada škole, koji su u direktnoj vezi sa vrednovanjem učenika. U ovu svrhu, ovi pokazatelji su takođe integrirani u Dokumentu Okvira za vrednovanja učenika, kao što je prikazano u sledećoj Tabeli.

Tabela 11. Pokazatelji za vrednovanje škole u odnosu na vrednovanje učenika

Pokazatelji za vrednovanje škole u odnosu na vrednovanje učenika:
<ul style="list-style-type: none">▪ Vrednovanje uspeha učenika za savladavanje odgovornosti na kraju kurikularnih stepena efikasno se primenjuje i zasnovano je na dokazima;▪ Analiza rezultata uspeha učenika za savladavanje glavnih odgovornosti se koristi za identifikaciju faktora koji ometaju uspeh učenika i planiranje mera za njihovo uklanjanje;▪ Škola je izgradila efikasan sistem za upravljanje rezultatima učenika u savladavanju rezultata određenih za kurikularne oblasti;▪ Vrednovanje za učenje se vrši sa odgovarajućim metodama za podsticanje i kontinuiranu motivaciju učenika za učenje;▪ Vrednovanje učenja (ocenjivanje) je transparentno, korektno i korisno za učenike;▪ Rezultati vrednovanja učenika i povratne informacije učenika se koriste za planiranje i prilagođavanje nastavnog procesa u cilju razvijanja odgovornosti učenika;▪ Nivo savladavanja rezultata odgovornosti za kurikularne stepene dopunjuju očekivanja postavljena u Jezgru kurikuluma;▪ Nivo uspeha učenika za savladavanje rezultata postavljenih za kurikularne oblasti dopunjuju očekivanja postavljena u Jezgru kurikule.

Pozivajući se na ove pokazatelje i druge pokazatelje rada škole, za efikasan i kvalitetan rad škole, pored ostalog, škola treba da ima jasan dnevni red i posvećenost stalnom unapređenju svojih praksi u korist podrške učenicima za savladavanje ključnih odgovornosti i ostvarivanje njihovih potencijala. Zahteva se, takođe, samokritični pristup za rezultate učenika kako u unutrašnjem, tako i u međunarodnom vrednovanju, kako bi se obuhvatio ciklus stalnog unapređenja kvaliteta škole i u oblasti predavanja i vrednovanja učenika. To je jedini način da se odrazi uticaj vrednovanja rada škole u vrednovanju učenika, i obrnuto, rezultati vrednovanja učenika odražavaju kvalitet rada škole.

5.4. Budući pravci – za uloge vrednovanja učenika u vrednovanju škole

Pristup sistema za vrednovanje škole na Kosovu je razvojni i služi za planiranje razvoja škole, planiranje profesionalnog razvoja nastavnika, planiranje neophodnih resursa, reorganizaciju rada u školi, itd., u cilju pružanja kvalitetnih usluga i opšteg razvoja škole. U tom duhu je opisano i korišćenje rezultata vrednovanja učenika u vrednovanju rada škole, duh koji se odnosi na formativno vrednovanje škole.

Za formativno vrednovanje škole, u odnosu na pravično korišćenje rezultata učenika iz različitih vrednovanja (na nivou škole - nacionalna i međunarodna vrednovanja) u cilju ispunjenja uloge škole u vrednovanju učenika i obezbeđivanja kvaliteta vrednovanja učenika, škola u procesu samo-procene u ovoj oblasti mora da odgovori na sledeća pitanja:

Tabela 12. Orijentaciona pitanja analize praksi i procesa vrednovanja učenika – za vrednovanje škole u odnosu na vrednovanje učenika¹

Orijentaciona pitanja analize praksi i procesa vrednovanja učenika – za vrednovanje škole u odnosu na vrednovanje učenika
<ul style="list-style-type: none">▪ Kako se analiziraju rezultati uspeha učenika u savladavanju rezultata postavljenih za kurikularne oblasti? Da li su u ovom slučaju identifikovani faktori koji su ometali uspeh učenika i neophodne mere za rešavanje tih faktora? Ko radi ove analize? Na čemu se zasnivaju? Da li škola ima dokaze o tim analizama?▪ Da li se koristi vrednovanje za ohrabrivanje i motivisanje učenika za učenje?▪ Da li je vrednovanje učenja transparentno i tačno? Da li su učenici svesni svojih ocena? Da li se slažu sa vrednovanjem nastavnika? Koje su njihove brige u vezi s ovim procesom?▪ Da li se koristi formativno vrednovanje kao podrška učenicima u planiranju učenja? Da li se koristi za prepoznavanje i rešavanje različitih potreba učenika prilikom planiranja procesa učenja?▪ Da li se vrednovanje za stepen kurikule koristi za pregled i ažuriranje izbornog kurikula? Kako je ovaj proces dokumentovan?▪ Koji je nivo uspeha učenika u savladavanju rezultata odgovornosti na kraju glavnog kurikularnog stepena? Koji je trend uspeha?▪ Kako se ostvaruje proces vrednovanja uspeha glavnih odgovornosti na kraju kurikularnih stepena? Da li je vrednovanje pouzdano i relevantno?▪ Koji je nivo uspeha učenika u savladavanju rezultata postavljenih za nastavne predmete nastave i kurikularne oblasti? Koji je trend uspeha?▪ Da li se vrednuje kvalitet predavanja i oblici podrške učenika iz ugla efikasnosti u povećanju uspeha učenika u savladavanju rezultata postavljenih za kurikularne oblasti? Ko vrši ta vrednovanja? Da li su evidentirana?

Okvir vrednovanja učenika predviđa da ova i druga pitanja, koja se postavljaju po potrebi za vrednovanje učenika, treba da budu osnov za formativno vrednovanje škole, kako bi se odredili budući smerovi škole kako bi se ispunila njegova uloga u osiguranju kvaliteta vrednovanja učenika i, generalno, u cilju poboljšanja rezultata škole.

5.4.1. Izgradnja kapaciteta za vrednovanje škole u odnosu na vrednovanje učenika

Sistem vrednovanja škole zahteva unutrašnje kapacitete na nivou škole i kapacitete spoljašnjih ocenjivača, ali i kapacitete opština koje pružaju usluge podrške školama i inspektoratima obrazovanja za sprovođenje ovog sistema i u cilju razvoja škole.

¹Pitanja se odnose na Smernicu za unutrašnje vrednovanje škole (IPK, 2016b).

Okvir za vrednovanje učenika predviđa da se izgradnja kapaciteta za vrednovanje škole u odnosu na vrednovanje učenika treba fokusirati na:

- Rukovođenje procesa samo-procene i spoljašnjeg vrednovanja;
- Korišćenje rezultata unutrašnjeg vrednovanja učenika za formativno vrednovanje škole;
- Razvoj planova za poboljšanje škole, koji imaju za cilj poboljšanje kvaliteta predavanja i učenja, kao i obezbeđivanje kvaliteta vrednovanja učenika;
- Pravilno i blagovremeno izveštavanje procesa i rezultata vrednovanja, itd.

5.4.2. Korišćenje rezultata vrednovanja učenika za formativno vrednovanje rada škole

Kao i za nastavnike, rezultati vrednovanja učenika ne treba da se koriste za sumativno vrednovanje rada škole. U tom odnosu, i u tu svrhu vrednovanja, treba da funkcionišu kao "indirektni" dokazi za vrednovanje rada škole. Dakle, oni treba da se koriste samo za formativno vrednovanje škole, jer je naš sistem vrednovanja rada škole odredio jedan razvojni pristup.

Postoji još jedan važan razlog da se ne koristi vrednovanje učenika kao sumativno vrednovanje škola i nastavnika. Ako se škole i nastavnici vrednuju na osnovu rezultata učenika, oni imaju koristi od prevara. Ovo mogu biti oblici prevare (npr, izmena pogrešnih na tačne odgovore), ali, takođe, mogu biti i malo suptilniji oblici, kao što je zanemarivanje ako primete da učenici varaju. Ovo zaista nije korisno za učenike, za školu i naravno za obrazovanje uopšteno.

Razvojni pristup našeg sistema vrednovanja rada škole, koji promovise i Okvir za vrednovanje učenika, zahteva da se rezultati vrednovanja učenika koriste kao izvor za:

- informisanje školske zajednice o stepenu uspeha učenika, poteškoćama koje su istaknute u pojedinim delovima kurikule/programa i odgovornostima učenika;
- iniciranje detaljnijih analiza na nivou škole za nastavne prakse, kvalitetne usluge koje pruža škola, uticaj korišćenja dodatnih materijala i resursa od strane nastavnika, uticaj oblika stručnog razvoja nastavnika na rezultate učenika;
- formativno vrednovanje škole od strane tima za samo-vrednovanje škole prema principima – učešće, transparentnost, objektivnost i tačnost;
- Razvoj programa obuke i stručnih materijala za škole i timovi za samo-vrednovanje škole.

Rezultati učenika mogu biti korisni u pomaganju školama da postanu bolje u pružanju svojih usluga u nastavi i drugim oblicima rada sa učenicima. Oni bi trebali biti početna tačka koja će pomoći školi da poboljša svoj rad, a ne da prosuđuje njen kvalitet. Promene u školi mogu biti od koristi za poboljšanje obrazovanja, pa je odlučeno da pristup sistemu vrednovanja rada škole treba biti razvojni.

Međutim, rezultati vrednovanja učenika mogu da se koriste za pokretanje detaljnijih analiza za kvalitet obrazovnog sistema.

5.5. Relevantni dokumenti

1. Pedagoški institut Kosova. (2016a). Instrument za vrednovanje rada škole. Priština. <http://ipkmasht.rks-gov.net/instrumenti-per-vleresimin-e-performances-se-shkolles/>
2. Pedagoški institut Kosova. (2016b). Smernica za unutrašnje vrednovanje škole (oblasti kvaliteta – kriterijumi – indikatori), PIK, Priština. <http://ipkmasht.rks-gov.net/udhezuesi-per-vleresimin-e-brendshem-te-shkolles/>
3. Pedagoški institut Kosova. (2016c). Smernica za spoljašnje vrednovanje rada škole. PIK, Priština. <http://ipkmasht.rks-gov.net/udhezuesi-per-vleresimin-e-jashtem-te-shkolles/>
4. Skupština Republike Kosovo (2018): Zakon br. 06 / L-046 o inspektoratu obrazovanja u Republici Kosovo. Službeni list Republike Kosovo.
5. Skupština Republike Kosovo. Zakon o obrazovanju u opštinama u Republici Kosovo, Zakon br. 03/L-068 (2008), Priština. Službeni list Republike Kosovo http://ëëë.kuvendikosoves.org/common/docs/ligjet/2008_03-L068_al.pdf
6. Skupština Republike Kosovo. Zakon o pred-univerzitetskom obrazovanju u Republici Kosovo, Zakon br. 04/L-032 (2011). Službeni list Republike Kosovo <http://www.kuvendikosoves.org/common/docs/ligjet/Ligji%20per%20arsimin%20parauniversitar.pdf>
7. Ministarstvo obrazovanja i nauke & Pedagoški institut Kosova. (2016). Okvir za osiguranje kvaliteta rada škole na Kosovu. PIK, Priština. <http://ipkmasht.rks-gov.net/kriteret-dhe-treguesit-e-cilesise-se-performances-se-shkolles/>
8. Ministarstvo obrazovanja i nauke. (04/2017). Administrativno uputstvo br. 04/2017: Vrednovanje rada u obrazovnim ustanovama. Priština. <http://masht.rks-gov.net/uploads/2017/08/4-2017-ua-vleresimin-e-performances-se-institucioneve-arsimore-ne-arsimin-parauniversitar-rotated.pdf>
9. Ministarstvo obrazovanja i nauke. (2015). Strategija za obezbeđivanje kvaliteta u pred-univerzitetskom obrazovanju na Kosovu 2016-2020. Priština. <http://masht.rks-gov.net/uploads/2016/12/qa-strategy-final-shqip.pdf>
10. Ministarstvo obrazovanja i nauke. (2016c). *Administrativno uputstvo br. 24/2016: Obezbeđivanje kvaliteta u pred-univerzitetskom obrazovanju.* Priština. <http://masht.rks-gov.net/uploads/2016/12/rotatedpdf180.pdf>
11. Ministarstvo obrazovanja i nauke. (2016d). Administrativno uputstvo br. 23/2016 za Razvojni plan škole i Opštinski razvojni plan obrazovanja. Priština. <http://masht.rks-gov.net/uploads/2016/12/rotatedpdf90.pdf>
12. Ministarstvo obrazovanja i nauke. (2016e). Administrativno uputstvo br. 22/2016 za profesionalne aktive (Departmane) škola. Priština. <http://masht.rks-gov.net/uploads/2016/12/22-ua-nr-22-2016-per-aktivitetet-profesionale-te-shkollave.pdf>
13. Ministarstvo obrazovanja i nauke. (2012). Administrativno uputstvo br.04/2012: Standardi stručne prakse direktora škola. Preuzeto: 21.10. 2017. godine sa http://www.masht-gov.net/advCms/documents/udhezim_administrativ_04_2012_shqip.pdf

POGLAVLJE VI - VREDNOVANJE SISTEMA I ULOGA VREDNOVANJA UČENIKA

Vrednovanje sistema se zasniva na godišnjem i periodičnom mehanizmu vrednovanja za kvalitet i efikasnost obrazovnog sistema, njegovom preispitivanju i reformi. Vrednovanje učenika ima posebnu ulogu u vrednovanju sistema. Stoga, u ovom poglavlju, prvobitno se predstavljaju opšte karakteristike vrednovanja sistema, kao i mehanizmi i nadležnosti za vrednovanja obrazovnog sistema. Nakon toga, poglavlje se fokusira na aspekte vrednovanja sistema, izgradnju kapaciteta za vrednovanje sistema, procedure i instrumente za vrednovanje sistema, inicijative i njihovu primenu, kao i na korišćenje rezultata za izradu politika.

6.1. Opšte karakteristike vrednovanja u pred-univerzitetskom obrazovanju

Da bi se osigurala veza između dokumenta koji regulišu odgovornosti u vrednovanju sistema i uloge vrednovanja učenika budućih pravaca za vrednovanje sistema i ulogu vrednovanja učenika u ovom procesu, ovo poglavlje prvo odražava sažetak opštih karakteristika vrednovanja učenika, zatim prikazuje buduće pravce za vrednovanje sistema.

6.1.1. Pravni okvir

Zakon o obrazovanju u opštinama Republike Kosovo (2008)¹ i Zakon o pred-univerzitetskom obrazovanju u Republici Kosovo (2011)², između ostalog su definisali organizaciju pred-univerzitetskog obrazovanja i definisali odgovornosti MON-a i obrazovnih agencija, opština i obrazovnih ustanova. Na osnovu ovih zakona, MON ima zadatak da promoviše i poboljša kvalitet i efikasnost obrazovanja i obuke kroz mehanizme MON-a za inspekciju, praćenje i procenu, da organizuje i upravlja spoljašnjim vrednovanjem za nivoe 1, 2 i 3 ISCED-a.

Novim Zakonom o inspektoratu obrazovanja (2018)³, Inspektorat obrazovanja preuzima posebnu ulogu u komponenti pedagoške inspekcije i postaje centralno izvršno telo za osiguranje kvaliteta u obrazovanju. Na nivou obrazovnih ustanova, obezbeđivanje kvaliteta je regulisano Zakonom o pred-univerzitetskom obrazovanju u Republici Kosovo, usvojen 2011. godine, i Administrativnim uputstvom 24/2016 o obezbeđivanju kvaliteta u pred-univerzitetskom obrazovanju na Kosovu.

Pravni okvir za obrazovanje na Kosovu, pored primarnog zakonodavstva, dopunjen je administrativnim smernicama⁴, propisima MON-a⁵ i strateškim dokumentima⁶. Međutim, ne postoji nijedan dokument koji jasno definiše način procene sistema pred-univerzitetskog obrazovanja, ulogu koju vrednovanje učenika treba da igra, oblike izveštavanja i korišćenja nalaza i rezultata. Posebni segmenti procene obrazovnog sistema opisani su u različitim dokumentima na koje smo se pozvali u ostalim poglavljima dokumenta.

¹Skupština Republike Kosovo. Zakon o obrazovanju u opštinama Republike Kosovo, Zakon br. 03/L-068 (2008), Priština. Službeni list Republike Kosovo http://www.kuvendikosoves.org/common/docs/ligjet/2008_03-L068_al.pdf

² Skupština Republike Kosovo. Zakon o pred-univerzitetskom obrazovanju u Republici Kosovo, Zakon br. 04/L-032. Službeni list Republike Kosovo / br. 17 / 16. septembar 2011. godine, Priština. <https://gzk.rks-gov.net/ActDocumentDetail.aspx?ActID=2770>

³Skupština Republike Kosovo. Zakon br. 06/L-046 o Inspektoratu obrazovanja u Republici Kosovo. Službeni list Republike Kosovo / br. 13 / 10. avgust 2018. godine, Priština. <https://gzk.rks-gov.net/ActDocumentDetail.aspx?ActID=17744>

⁴<https://masht.rks-gov.net/udhezimet-administrative>

⁵<https://masht.rks-gov.net/rregullore>

⁶<https://masht.rks-gov.net/strategjite>

6.1.2. Uloga vrednovanja učenika u vrednovanju sistema

Vrednovanje sistema putem vrednovanja učenika je praksa koja se primenjuje na nacionalnim i međunarodnim vrednovanjima. U zavisnosti od ciljeva za vrednovanje učenika, mogu se pružiti dokazi i izveštaji o rezultatima koji odražavaju stanje i kvalitet obrazovanja na različitim nivoima (u osnovnom obrazovanju, srednje nižem i srednje višem obrazovanju).

Postojeće prakse vrednovanja sistema preko vrednovanja učenika povezane su sa spoljašnjim vrednovanjem koji organizuje MON preko OOKSPL (vrednovanje 5. razreda, vrednovanje 9. razreda i Maturski ispit i međunarodna vrednovanja, kao što su PISA, TIMSS i PIRLS).

Uprkos iskustvu stečenom tokom godina sa nacionalnim vrednovanjem, trenutna praksa pokazuje da opšte vrednovanje sistema nije sistematski povezano sa vrednovanjem učenika i da ne postoji dobro konsolidovana praksa za korišćenje rezultata za kreiranje obrazovne politike. Za sva vrednovanja učenika koja se organizuju na Kosovu, priprema izveštaja je obavezna, ali njihov sadržaj i format nisu jasno definisani i to je dovelo do toga da se trenutne prakse za pripremu izveštaja o nacionalnom vrednovanju učenika više rade za unutrašnju upotrebu.

Početak učešća Kosova na međunarodnim vrednovanjima se vidi kao dobra prilika za vrednovanje obrazovnog sistema i pripremu izveštaja rezultata za kreiranje obrazovne politike. Kosovo je učestvovalo na istraživanjima PISA (2015 i 2018) i TIMSS (2019). Rezultati učenika i izveštaji sa takvih međunarodnih istraživanja uglavnom služe za informisanje nacionalnih obrazovnih sistema sa nivoom nadležnosti učenika u ključnim oblastima koje su predmet vrednovanja (čitanje, matematika, prirodne nauke, itd), i pružaju mogućnost da se uporede trendovi sa zemljama u regionu, zemljama OSER i svim zemljama učesnicima. Rezultati, odnosno nacionalni izveštaji, pružaju mogućnost svakoj školi da koristi podatke iz takvih istraživanja ili drugih sličnih istraživanja za unutrašnje ciljeve, analize i poređenja.

6.1.3. Baza podataka koja se odnosi na vrednovanje sistema

Godišnji statistički izveštaj sa obrazovnim pokazateljima, drugi statistički izveštaji iz SUIO i godišnji izveštaj o proceni primene Strateškog plana za obrazovanje na Kosovu su nacionalni izveštaji koji se redovno objavljuju za obrazovni sistem na Kosovu. Ovi izveštaji služe kao osnova za razvoj obrazovnih politika, ispunjavaju mandat za pružanje podataka i procenu učešća u obrazovanju, kvalitetu usluga u obrazovnom sistemu Kosova, kao i uspehu učenika i studenata na Kosovu.

Godišnje statističke izveštaje objavljuje SUIO na zvaničnoj internet stranici MON-a <https://masht.rks.gov.net/statistika/>. Oni su otvoreni za upotrebu svim akterima u obrazovanju i drugim zainteresovanim akterima koji su bave vrednovanjem obrazovanja i razvojem politika i obrazovnog programa.

Statistike obrazovanja koje prikuplja SUIO pokrivaju sve nivoe obrazovanja: predškolske obrazovne ustanove, osnovne škole i srednje niže, srednje više škole (gimnazije) i stručne škole, obrazovanje učenika sa posebnim potrebama, privatno obrazovanje, obrazovanje i osposobljavanje odraslih, univerzitetsko obrazovanje, privatne koleđe, uslove za učenje, promene u skladu s nivoima, kao i informacije o socijalnom i porodičnom statusu studenata. Podaci o obrazovanju pokrivaju javni i privatni sektor, osim nekih srpskih škola koje ne izveštavaju SUIO-u.

Objavljivanje statistika o deci / učenicima / studentima i nastavnom osoblju sadrži podatke o:

- broj dece u predškolskom i pred-osnovnom obrazovanju prema opštinama, starosnim grupama, polu, nacionalnosti i nastavnom obrazovnom osoblju;
- broj učenika u osnovnom i nižem srednjem obrazovanju prema opštinama, razredima, polu, nacionalnosti i nastavnom kadru;
- broj učenika u visokom srednjem obrazovanju prema opštinama, razredima, polu, nacionalnosti po stručnim školama - gimnazijama i nastavnom kadru;
- broj učenika sa posebnim potrebama u školama i resursnim centrima, prema polu, razredu i vrsti oštećenja - poteškoćama i nastavnom kadru;
- broj učenika u privatnom obrazovanju, prema nivoima pred-univerzitetskog obrazovanja prema opštinama, razredima, polu, nacionalnosti i nastavnom kadru;
- broj studenta na univerzitetskom obrazovanju prema polu, nacionalnosti, fakultetima i studijskim programima, nivou bachelor i master, broj diplomiranih na bacheloru i masteru, akademski kadar, itd.

S druge strane, u izveštajima poslednjih godina za vrednovanje SPOK-a 2017-2021, pored vrednovanja strateških ciljeva, mera i aktivnosti sprovedenih prema godinama akcijskog plana, postala je praksa da se sprovede analize konteksta vrednovanja, uključujući politički, ekonomski, socijalni i tehnološki kontekst, oblasti strateškog plana, ciljeve, kao i poređenje sa statističkim pokazateljima i dostignućima u obrazovanju - sa zemljama OSER-a i zemljama u regionu.

Okvir predviđa da službena statistika za obrazovanje bude osnova za nacionalno i međunarodno planiranje vrednovanja u vezi sa vrednovanjem obrazovnog sistema, jer se samo na taj način mogu pružiti reprezentativni uzorci koji obezbeđuju pokrivanje svih demografskih i društvenih karakteristika.

6.1.4. Mehanizmi i kompetencije za vrednovanje sistema

Opis mehanizama sistema u ovom poglavlju se odnosi na njihovu ulogu u vrednovanju sistema. MON i njegovi mehanizmi, kao što su Odeljenje za osiguranje kvaliteta, standardi, vrednovanje i licenciranje (OOKSVL), Sistem upravljanja informacijama o obrazovanju (SUIO), Obrazovni inspektorat (OI), Kosovski pedagoški institut (KPI), odeljenja i drugi mehanizmi podrške: Odeljenje za kurikulum i podršku nastavnika; Nacionalni organ za kvalifikaciju (NOK), Agencija za stručno osposobljavanje i obrazovanje odraslih (ASOOO), i dalje su glavni mehanizmi koji imaju institucionalnu ulogu na osnovu svog delokruga za pripremu analiza, istraživanja i izveštaja vezanih za vrednovanje sistema. Kompetencije ovih mehanizama za vrednovanje sistema i korišćenje rezultata vrednovanja regulisani su primarnim zakonodavstvom (zakonima) i sekundarnim zakonodavstvom (propisi i pod-zakonski akti), i neki od njih su opisani u poglavljima I, III, VI i V ovog dokumenta.

Odeljenje za osiguranja kvaliteta, standardi, vrednovanje i licenciranje. Odeljenje obavlja stručne, razvojne, organizacione i tehničke zadatke koji se odnose na nacionalna i međunarodna vrednovanja u pred-univerzitetskom obrazovanju. To je glavni mehanizam odgovoran za sprovođenje nacionalnih i međunarodnih vrednovanja učenika u pred-univerzitetskom obrazovanju organizovanim na Kosovu. <https://masht.rks-gov.net/divizioni-per-standarde-monitorim-dhe-vleresim>

Inspektorat za obrazovanje. Novim Zakonom o inspektoratu obrazovanja (2018), Inspektorat za obrazovanje zauzima posebnu ulogu u komponenti pedagoške inspekcije i postaje glavni izvršni organ za osiguranje kvaliteta u obrazovanju. Nova uloga Inspektorata za obrazovanje, definisana u Zakonu o inspektoratu za obrazovanje (2018), pruža priliku za pedagošku inspekciju da se sistem treba koristiti za pripremu godišnjih izveštaja i tematskih izveštaja koji omogućuju višestruku upotrebu za vrednovanje sistema i preduzimanja mera za njegovo poboljšanje i unapređivanje.

Kancelarija za sistem upravljanja informacijama u obrazovanju (SUIO). Priprema i objavljuje redovne statističke izveštaje za obrazovni sektor na svim nivoima ISCED-a. Glavni cilj godišnjeg objavljivanja Statistika obrazovanja je informisanje institucija koje donose odluke i za širu javnost sa statističkim informacijama na svim nivoima obrazovanja i obrazovnim pokazateljima. Izveštaji SUIO su objavljeni u: <https://masht.rks-gov.net/statistikat>, <https://masht.rks-gov.net/statistikat>

Pedagoški institut Kosova (PIK). PIK je institucija koja zavisi od MON-a, koja izvodi istraživanja, obuke, savetovanja, analize, vrednovanja i stručne publikacije u različitim oblastima obrazovanja, s fokusom na pred-univerzitetsko obrazovanje. Publikacije su distribuirane određenom broju obrazovnih ustanova u središnjem i lokalnom nivou i školskim ustanovama koje su deo doprinosa u istraživanim oblastima, ali se stalno objavljuju na službenim web stranicama Pedagoškog instituta <http://ipkmasht.rks-gov.net>

Ostali mehanizmi podrške. Unutar MON-a postoje odeljenja, divizije i druge obrazovne jedinice koje vode razvoj obrazovnih politika, razvoj kurikuluma i doprinose vrednovanju obrazovnog sistema na Kosovu. Ostali prateći mehanizmi koje treba pomenuti su: Nacionalni organ za kvalifikacije (NOK), Agencija za stručno osposobljavanje i obrazovanje odraslih (ASOOO), Državni savet za pred-univerzitetsko obrazovanje (DSPO), Državni savet za licenciranje (DSL), Centralna komisija za državnu maturu (CKDM), Državni savet za kvalitet (DSK), Kosovske agencije za akreditaciju (KAA), itd. Okvir predviđa da se ispunjavaju mehanizmi i kompetencije za vrednovanje sistema, preispituju zavisno od kapaciteta ljudskih resursa i dugoročno se fokusiraju na aspekte vrednovanja sistema. OOKSPL, koji je profesionalni autoritet angažovan od strane MON-a za nacionalna i međunarodna vrednovanja koja se sprovode sa učenicima različitih nivoa pred univerzitetskog obrazovanja, trebao bi koordinirati mehanizme sistema u procesima i programima za vrednovanje sistema u odnosu na vrednovanje učenika.

6.2. Aspekti vrednovanja sistema

Vrednovanje učenika igra ključnu ulogu u vrednovanju sistema. Okvir predviđa da se pored vrednovanja učenika na nacionalnim i međunarodnim testovima, vrednovanje obrazovnog sistema treba usmeriti i na druge aspekte, poput analize trendova u obrazovanju u odnosu na okvir obrazovnih pokazatelja (i. pristup i učešće; ii. uslovi učenja; iii. unutrašnja efikasnost i iv. finansijska sredstva) i na tematskim oblastima sistema kao što su:

- sprovođenje kurikuluma (principi, kompetencije i rezultati učenja);
- vrednovanje uspeha učenika;
- vrednovanje rada nastavnika u odnosu na nastavne standarde i njihov profesionalni razvoj;
- vrednovanje rukovodilaca u obrazovnim ustanovama/školama;
- vrednovanje rada škole u odnosu na očekivanja definisana od strane MON-a;

6.3. Izgradnja kapaciteta za vrednovanje sistema

Trenutna iskustva pokazuju da je u vrednovanju obrazovnog sistema na Kosovu nedostajala saradnja između vrednovanja učenika i drugih vrednovanja koje se javljaju u sistemu, odnosno nedostajala je saradnja integracije znanja i iskustava koja dolaze iz različitih izvora i različitih ljudi da bi se procenio sistem i preduzele radnje na pravilnom oblikovanju obrazovnih politika i praksi. Saradnja u vrednovanju sistema trebala bi postati princip rada i princip vođenja ovog procesa, kako bi se osiguralo poverenje koje stvara zajedničko razumevanje kompetencija, odgovornosti i institucionalnih radnji za povećanje kvaliteta obrazovanja.

Izgradnja kapaciteta za vođenje procesa vrednovanja sistema, za generisanje pouzdanih podataka, tumačenje i korišćenje podataka, je potreba i potražnja za obrazovni sektor na Kosovu, kojim bi trebalo da se pozabave donosioci odluka i donosioci politika u obrazovnom sektoru.

Efikasan sistem vrednovanja zahteva izgradnju kapaciteta, podelu uloga i odgovornost postojećih mehanizama za ulogu u vrednovanju sistema, za redovno izveštavanje i učešće institucija u procesima vezanim za vrednovanje sistema, kao i za preuzimanje odgovornosti za adresiranje postavljenih problema i prilagođavanje situacije.

Izgradnja kapaciteta za vrednovanje sistema u vezi sa ocenom učenika (nacionalna i međunarodna vrednovanja) trebalo bi da se vrši u koordinaciji sa OOKSPL/MON-om.

Okvir predviđa da se preduzmu neke mere za izgradnju kapaciteta za vrednovanje sistema, koje bi trebale poslužiti kao referentna tačka za vrednovanje sistema:

- Otvaranje nacionalne rasprave o situaciji u obrazovnom sistemu;
- Definisane prioriteta na kojima bi vrednovanje sistema trebala biti više fokusirano;
- Pristup odgovarajućem spektru ljudi;
- Utvrđivanje glavnog mehanizma za vođenje procesa, sa jasnim zadacima i mandatom;
- Definisane radnih grupa i podgrupa sa odgovarajućim spektrom ljudi koji imaju profesionalne kapacitete i iskustvo u oblasti vrednovanja;
- Analiza i ispunjavanje tehničkih i organizacionih potreba;
- Organizovanje stručnih obuka za vrednovanje sistema;
- Osiguravanje pristupa ključnim izveštajima i dokumentima;
- Kompanija za procenu sistema, jednom u 3-5 godina;

6.4. Postupci i instrumenti za vrednovanje sistema

Vrednovanje sistema je povezano sa nacionalnim i međunarodnim vrednovanjem učenika koje bi trebalo biti podržano i analizom obrazovnih pokazatelja i analizom i vrednovanjem obrazovnog, političkog, ekonomskog, socijalnog i socijalnog konteksta.

Nacionalna vrednovanja učenika trebaju odražavati sadržaj kurikuluma, biti objektivna, nepristrasna i pružati pouzdane rezultate za podršku sistemu, identifikovati područja u kojima su potrebna dalja istraživanja ili preduzeti mere za rešavanje problema i regulisanje situacije.

Postupci i instrumenti koji se koriste u nacionalnim vrednovanjima učenika su postupci koje je razvio OOKSPL, u zavisnosti od prirode i svrhe vrednovanja, kao i nivoima nacionalnih vrednovanja. Oni uključuju sve korake u upravljanju procesa vrednovanja, počev od pripreme i planiranja za vrednovanje do izveštavanja o napretku procesa i postignutim rezultatima.

Za svako nacionalno vrednovanje učenika, prema opisima iz Poglavlja III, OOKSPL treba razviti postupke i instrumente u zavisnosti od prirode i svrhe vrednovanja, kao i nivoa nacionalnih vrednovanja. Okvir predviđa da nacionalna vrednovanja, procedure i instrumenti za vrednovanje sistema treba da uključuju:

- sve korake upravljanja procesom vrednovanja;
- uputstva za čitav proces vrednovanja;
- informisanje javnosti;
- sastavljanje tehničkih izveštaja i njihovo objavljivanje;
- korišćenje rezultata vrednovanja za osmišljavanje obrazovnih politika.

Okvir takođe predviđa da se za učestvovanje na međunarodnim vrednovanjima učenika, u cilju vrednovanja sistema u određenim oblastima, postupci koji bi trebalo da vode ovaj proces treba da budu sledeći:

- analiza situacije i obrazloženje za učešće na međunarodnim vrednovanjima/u;
- operativni plan za učestvovanje na međunarodnim vrednovanjima/u, počev od informacija do završetka ciklusa vrednovanja, uključujući i potrebne kapacitete za vođenje, koordinaciju i izveštavanje;
- planiranje budžeta neophodnog za učestvovanje u vrednovanju;
- razmatranje analize situacije i planova orijentacije u mehanizmima donošenja odluka i odlučivanja;
- u slučaju odobrenja učestvovanja, slediti sve standardne postupke u međunarodnom vrednovanju kako bi se osiguralo potpuno vrednovanje kvaliteta;
- priprema tehničkog izveštaja o procesu i rezultatima vrednovanja;
- objavljivanje i rasprava o rezultatima, detaljna analiza uzroka i mogućnosti rešavanja identifikovanih problema;
- upotreba rezultata vrednovanja za oblikovanje obrazovnih politika.

6.5. Korišćenje rezultata vrednovanja za oblikovanje politika

Okvir pomaže u formulisanju novih pravaca delovanja nakon 2020. Novi pravci delovanja mogu se razviti, kritički vrednujući kvalitet svih oblika vrednovanja, stvaranjem pristupa vrednovanju i poboljšanju prakse vrednovanja koristeći kriterijume navedene u poglavlju II. Takva vrednovanje će pomoći da se realizuju prioriteti pravaca delovanja u slučaju da vrednovanju nedostaje jedan od tih kriterijuma.

Nakon sprovođenja plana primene vrednovanja, fokus bi se trebalo preusmeriti na korišćenju rezultata vrednovanja za kreiranje politika. Za to je potreban konsenzus na nacionalnom nivou da bi se poboljšao kvalitet obrazovanja uopšteno. Ovo definiše Okvir kao prioritet za početak korišćenja rezultata vrednovanja za oblikovanje politika s nacionalnim konsenzusom i interesom.

Zatim, Okvir predviđa da nakon bilo kog nacionalnog ili međunarodnog vrednovanja, odeljenja i drugi mehanizmi u okviru MON-a trebaju raditi zajedno i razviti proces onoga što će se dešavati nakon vrednovanja i analiza, kako koristiti rezultate za kreiranje politika, kakva će veza biti - s obukom nastavnika - pre i za vreme službe, kurikulum, mehanizmima za osiguranje kvaliteta, itd.

Kao što je opisano u Poglavlju III ovog dokumenta, vrednovanje sistema trebalo bi koristiti na formativan način, pomažući tako državi da poboljša obrazovni sistem. Rezultat spoljnog vrednovanja, sa međunarodnog vrednovanja, izvor je informacija koji mogu pomoći u otkrivanju šta funkcioniše, a šta ne. Rezultat treba koristiti za postavljanje pitanja: "Zašto imamo ove rezultate?" Objašnjenje se mora obaviti pažljivo i hipoteze o uzrocima promena moraju se ispitati.

Upotreba rezultata vrednovanja za kreiranje politika će se fokusirati na:

- Utvrđivanju prioriteta;
- Preduzimanju akcije za osmišljavanje prioriternih politika;
- Usmeravanje budžeta, resursa i kapaciteta za dobrobit svih učenika; i
- Prezentaciju preporuka koje podržavaju druge procese za vrednovanje sistema.

Izgradnja kapaciteta za vođenje procesa korišćenja rezultata vrednovanja za osmišljavanje politika i kreiranje obrazovnih politika koje se primenjuju u praksi kosovskog obrazovanja su potreba i zahtev koji proizilazi iz ovog dokumenta, a kojeg bi trebali rešavati donosioci odluka i donosioci politika u sektoru obrazovanja.

6.6. Relevantni dokumenti

1. Skupština Republike Kosovo. Zakon o obrazovanju u opštinama Republike Kosovo, Zakon br. 03/L-068 (2008), Priština. Službeni list Republike Kosovo http://www.kuvendikosoves.org/common/docs/ligjet/2008_03-L068_al.pdf
2. Skupština Republike Kosovo. Zakon o pred-univerzitetskom obrazovanju u Republici Kosovo, Zakon br. 04/L-032 (2011). Službeni list Republike Kosovo <http://www.kuvendikosoves.org/common/docs/ligjet/Ligji%20per%20arsimin%20parauniversitar.pdf>
3. Skupština Republike Kosovo (2018): Zakon br. 06/L-046 o inspektoratu obrazovanja u Republici Kosovo. Službeni list Republike Kosovo. <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=1774>
4. Ministarstvo obrazovanja i nauke & Pedagoški institut Kosova. (2016). Okvir za osiguranje kvaliteta rada škola na Kosovu. PIK, Priština. <http://ipkmasht.rks-gov.net/kriteret-dhe-treguesit-e-cilesise-se-performances-se-shkolles/>
5. Ministarstvo obrazovanja i nauke. (04/2017.) Administrativno uputstvo br. 04/2017: Vrednovanje učinka u obrazovnim ustanovama. Priština. <http://masht.rks-gov.net/uploads/2017/08/4-2017-ua-vleresimin-e-performances-se-institucioneve-arsimore-ne-arsimin-parauniversitar-rotated.pdf>
6. Ministarstvo obrazovanja i nauke. (2015). Strategija osiguranja kvaliteta za pred-univerzitetsko obrazovanje na Kosovu 2016-2020. Priština. <http://masht.rks-gov.net/uploads/2016/12/qa-strategy-final-shqip.pdf>
7. Ministarstvo obrazovanja i nauke. (2016c). Administrativno uputstvo br. 24/2016: Osiguranje kvaliteta u pred-univerzitetskom obrazovanju. Priština. <http://masht.rks-gov.net/uploads/2016/12/rotatedpdf180.pdf>
8. Ministarstvo obrazovanja i nauke. (2016). PISA - Izveštaj o uspehu učenika Kosova u PISA 2015. Odeljenje za vrednovanje, standarde i praćenje.
9. Ministarstvo obrazovanja i nauke (2016). Strategija osiguranja kvaliteta za pred-univerzitetsko obrazovanje na Kosovu 2016-2020. Str. 5. <https://masht.rks-gov.net/uploads/2016/12/qa-strategy-final-shqip.pdf>

10. Ministarstvo obrazovanja i nauke (MON), 2018. Godišnji izveštaj o vrednovanju strateškog plana obrazovanja Kosova 2017-2021. Februar 2018.
https://www.researchgate.net/profile/Armend_Muja/publication/325895588_Raport_Vleresimi_i_Sistemit_Arsimor_ne_Kosove_2017/links/5b2b66064585150c6344b25a/Raport-Vleresimi-i-Sistemit-Arsimor-ne-Kosove-2017.pdf
11. Peffers, J., Reid, E., Stylianidou, dr.F., Ęalsh, dr.P., &Young, prof. Michael (2005). Nacionalni kurikulum na Kosovu - Vrednovanje prvih koraka. str. 14. Institut za obrazovanje, Univerzitet u Londonu.
12. Qehaja, L. &Aliu, J., (2018). Uticaj kvaliteta nastavnika i školskih resursa na rezultate kosovskih učenika: Nalazi iz rezultata PISA testa 2015. Kosovska mreža za obrazovanje i zapošljavanje - KEEN. (str. 11).
http://kec-ks.org/ēp-content/uploads/2018/10/PISA-2015-Results_ALB-1.pdf
13. Ministarstvo obrazovanja i nauke Okvirni indikatori obrazovanja na Kosovu (oktobar 2017)
https://masht.rks-gov.net/uploads/2017/12/korniza-e-treguesve_2.pdf

